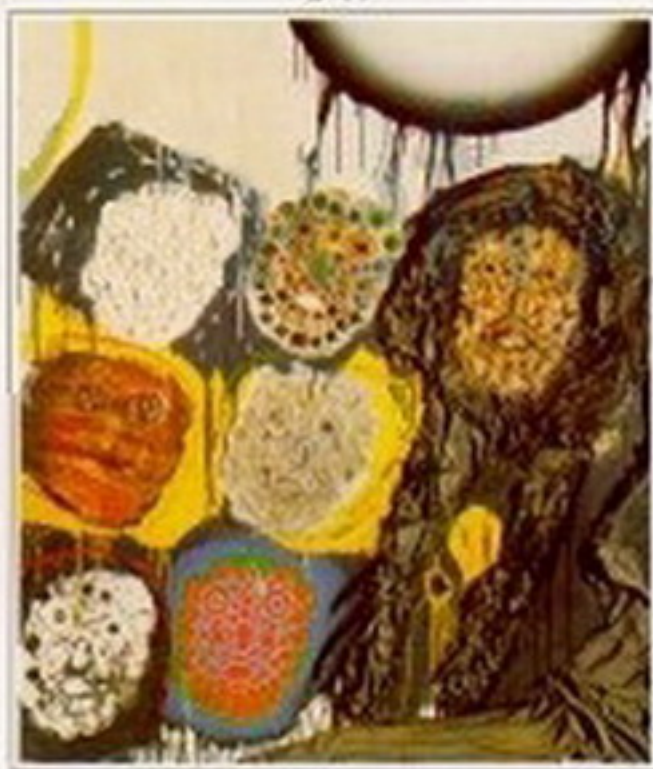

Italo Calvino
JAGUAR-GÜNEŞ
ALTINDA

İzmit'te
çevresel
KEMAL ATAKAY

Italo Calvino
JAGUAR-GÜNEŞ
ALTINDA

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

ISBN 975-510-788-6

© 1992 Palomar Srl / Akcalı Telif Hakları Ajansı /
Can Yayınları Ltd. Şti. (1997)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1997)
Dizgi: Serap Kılıç

Italo Calvino
JAGUAR-GÜNEŞ
ALTINDA

ÖYKÜ

İtalyanca aslından
çeviren
KEMAL ATAKAY

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
Sotto il sole giaguaro

ITALO CALVINO'NUN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

AĞACA TÜNEYEN BARON / *roman*
AMERİKA DERSLERİ / *deneme*
BİR KIŞ GECESİ EĞER BİR YOLCU / *roman*
İKİYE BÖLÜNEN VİKONT / *roman*
JAGUAR-GÜNEŞ ALTINDA / *öykü*
KESİŞEN YAZGILAR ŞATOSU / *roman*
KOZMOKOMİK ÖYKÜLER / *öykü*
MARCOVALDO-KENTTE MEVSİMLER / *öykü*
PALOMAR / *roman*
VAROLMAYAN ŞÖVALYE / *roman*
ZOR SEVDALAR / *öykü*

Italo Calvino, 15 Ekim 1923'de Küba'nın Santiago de las Vegas kentinde doğdu. Genç yaşta Küba'dan İtalya'ya göç eden *Calvino*, kurmaca yazarlığının yanısıra, Komünist Parti Üyeliği, Einaudi Yayınevindeki görevi, gazetelerle çeşitli dergilerdeki yazıları aracılığıyla, II. Dünya Savaşı sonrası İtalyan kültürünün en önemli adlarından biri oldu. İlk yapıtlarından başlayarak İtalya'nın en önemli yazarları arasına giren *Calvino*, İtalya'da birçok edebiyat ödülü kazanmış ve 1960 yılında yayımlanan *I nostri antenati* (Atalarımız) adlı kitabında yer alan fantastik öyküleriyle uluslararası bir ün kazanmıştır. 1950'lerde fantezi ve alegoriye yönelen *Calvino*, yazdığı üç anlatıyla dünya çapında adını duyurdu: *İkiye Bölünen Vikont*, *Ağaca Tüneyen Baron* ve *Varolmayan Şövalye*. *Calvino*'nun, bilinç akışı yöntemiyle yazdığı ve evrenle insanların yaratılışını konu alan *Kozmokomik Öyküler*'den, Marco Polo-Kubilay Han ilişkisi çerçevesinde arzu, bellek, yaşam, ölüm gibi temaları büyük bir incelik ve şiirsellikle işlediği *Görünmez Kentler*'e; yazma ve okuma etkinliğini, okurun anlatı sanatıyla karmaşık ilişkisini ele aldığı *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu*'dan, İtalyan masallarını derlediği ve kendisi açısından bir tür anlatıda ekonomiklik alıştırması olan *Fiabe Italiane*'ye (İtalyan Masalları) birçok yapıtı içeren yazarlık yaşamının son ürünü *Amerika Dersleri*'dir. *Calvino*, 19 Eylül 1985'de, geçirdiği beyin kanaması sonucu Siena'da ölmüştür.

İÇİNDEKİLER

Ad, Burun	9
Jaguar-Güneş Altında	29
Kulak Kesilmiş Bir Kral	59
Not.....	91

Ad, Burun

Harflerinin yarısı kum yüklü rüzgârın aşındırmasıyla silinmiş, çözümlenmesi olanaksız bir alfabeyle yazılmış yazıtlar gibi, böyle kalacaksınız siz, parfümeriler, geleceğin burunsuz insanı için. Gene bize sessiz cam kapılarınızı açacak, adımlarımızın sesini halılarla hafifletecek, bizi mücevher kutusunu andıran, sivri köşeleri olmayan mekânınıza alacaksınız, duvarların cilalı ahşap kaplamaları arasında, yapay çiçekler gibi rengârenk giyinmiş dolgun tezgâhtar kızlar ile mağaza sahibeleri püstürteçleri kucakladıkları yuvarlak kollarıyla veya taburelerin üzerinde ayaklarının ucuna basıp yukarı uzanırken eteklerinin kenarıyla gene hafifçe dokunacaklar bize: Ama sıkı sıkı kapatılmış ya da açılmış tapalarıyla cam şişeler, şişecikler, ampuller, ahenklerden, uyumlu ve uyumsuz seslerden, kontrpuanlardan, makam çeşitlemelerinden, yinelenmelerden oluşan ağı bir raftan ötekine örmeye boş yere devam edecekler: Sağır burun deliklerimiz artık gamın notalarını yakalayamayacak; yosun kokuları, ağaçkavunu kokularından ayırt edilemeyecek, kehribar ile rezeda çiçeği, bergamut ile aselbent cam şişelerin sakın uykusuyla mühürlenmiş suskun duracaklar. Kokulardan seçkin bir sözcük dağarcığının o kokulara karşılık gelen sözcüklerini üreten koku duyusu alfabetesi unutulunca, kokular sözsüz, dile getirilememiş, okunamaz kalacaklar.

Oysa büyük bir parfümeri, yüksek sosyeteden bir insanın ruhunda çok başka titreşimler yaratıyordu, tıpkı Champs Elysées'de dizginlerin birden çekilmesiyle atlı arabamın tanınmış bir dükkân tabelasının önünde durduğu zamanlardaki gibi; ben pürtelaş arabadan iner, baştan aşağı aynalarla kaplı hole girer, tek bir harekette kolsuz paltomu, silindir şapkamı, bastonumu, eldivenlerimi hemen onları almaya koşan kızların ellerine bıraktırdım; Madam Odile de flobalalar üzerinde uçarcasına beni karşılamaya gelirdi: "Mösyö Saint-Caliste! Hangi rüzgâr attı sizi buraya? Söyleyiniz bana, nasıl yardımcı olabiliriz size? Bir kolonya mı? Bir vetiveria esansı mı? Bıyıklarınızı burmak için bir pomat mı? Saçlarınıza gerçek abanoz rengini yeniden kazandıracak bir losyon mu? Yoksa..." Ve dudaklarına hınzır bir gülümseme kondurup gözlerini kırıştıtararak sürdürürdü sözlerini: "Teslimatçılarımın her hafta Paris'in dört bir yanına dağılmış seçkin ve gizli adreslere sizin adınıza gizlice götürdükleri hediyeler listesine yeni bir ilave mi? Sadık Madam Odile'inize açmak üzere olduğunuz yeni bir fetih mi?"

Ben, heyecandan altüst olmuş, susup ellerimi ovuşturduğum için, kızlar çoktan çevremde pervane gibi dönmeye başlardı: Kızlardan biri, kokusu hafif de olsa parfümlerin kokusunu almayı önlemesin diye ceketimin yakasındaki ilikten gardenyayı çekip alır, öteki seçmem gereken örnek kokulardan damlaları emmeye hazır hale gelsin diye cebimdeki ipek mendili çıkarır, bir üçüncüsü puronun kokusunu gidermek için iç yeleşimin üstüne gül kokusu püskürtür, bir dördüncüsü burun deliklerimin duyarlığını

yok edecek çeşitli esansları emmesin diye kokusuz cila sürülmüş bir fırçayla bıyığımın üzerinden geçirdi.

Ve Madam Odile: "Görüyorum, bir tutku bu! Uzun zamandır bunu bekliyordum, Mösyö! Hiçbir şey saklayamazsınız benden! Soylu bir hanım mı? Comédie Française'in başoyuncusu mu? Ya da Variétés'nin? Yoksa kibar fahişeler çevresinde tasasız gezerken beklenmedik bir duyguya mı kaptırdınız kendinizi? Ama, her şeyden önce, nasıl sınıflandırırdınız onu: Yasemin kokululardan bir hanım mı, taze meyve kokululardan mı, keskin kokululardan mı, şark kokululardan mı? Söyleyin bana, kuzum!"

Tezgâhtar kızlardan biri, Martine, tefarikotu esansıyla ıslanmış parmağıyla kulağımın altını hafifçe gıdıklamaya başlamış olurdu çoktan (bir yandan da memesinin ucunu koltukaltıma bastırırdı), Charlotte ise hıyarşembe sürdüğü kolunu koklamam için bana uzatırdı (başka kereler bütün vücuduna sürülmüş bir örnekler dizisini bu yolla incelemiştım baştan sona), Sidonie de koyduğu yabangülü damlası buharlaşsın diye elime üflerdi (dudakları arasında, ısırıklarını pek iyi bildiğim küçük dişleri görünürdü), daha önce hiç görmemiş olduğum bir başkası da, yeni bir kız (aklım çok meşgul olduğundan, yalnızca dalgın bir çimdik atıp geçmişim onu), beni bir aşk çekişmesine davet edercesine armut biçimli püskürteci sıkarak beni nişan alırdı.

"Hayır, Madam, sizi temin ederim, sandığınız gibi değil", diyebildim sonunda. "Bulmam gereken şey, tanıdığım bir kadına uygun parfüm değil! Aradığım, kadının kendisi: Yalnızca parfümünü bildiğim bir kadın!"

Madam Odile'in yöntemsel dehası en iyi böyle anlarda gösterir kendini: Elle tutulmaz koku yayıntılarından oluşan bir dünyaya hükmetmek ancak şaşmaz bir zihinsel düzenle olur. "Çıkarma yoluyla ilerleyelim", dedi, ciddi bir ifade takınarak, "tarçın kokusu mu? Misk içeriyor mu? Menekşemsi bir koku mu? Bademsi mi?"

Ama, önceki akşam maskeli baloda gizemli vals eşim beyaz omzunu bıyığımdan ayıran kadife şalı tembel bir hareketle kaydırduğunda ve çizgi çizgi, bükülgen bir bulut sanki dişi bir kaplanın ruhunu içime çekiyormuşum gibi burun deliklerime hücum ettiğinde hissettiğim süzgül ve vahşi duyguyu sözcüklerle nasıl anlatabilirdim ki?

"İnanın bana, farklı bir parfüm, bana şu âna kadar önerdiklerinizden hiçbirine benzemiyor, Madam Ödile!"

Şimdiden kızlar daha yüksekteki raflara uzanıyor, büyük bir dikkatle kırılğan şişeleri elden ele geçiriyor, sanki hava şişelerde korunan esansları bozar korkusuyla yalnızca bir anlığına açıyorlardı kapakları.

"Bu siğilotunu", diye bilgi veriyordu Madam Odile, "bütün Paris'te kullanan yalnızca dört kadın vardır: Clignancourt düşesi, Ménilmontant markizi, Coulommiers peynirlerinin yapımcısının karısı ile metresi... Bu pelesenk her ay bana özel olarak Çarlık elçisinin eşi için gelir... İşte, yalnızca iki müşteriye sipariş üzerine hazırladığım bir karışım: Baden-Holstein prensesi ile kurtizan Carole... Bu mis-kotuna gelince, bunu yalnızca bir kez alıp, ikinci kez almayan bayanları birer birer hatırlıyorum: Anlaşılan, erkeklerde iç karartıcı bir etki yaratıyor."

İşte benim de Madam Odile'in şaşmaz deneyiminden beklediğim buydu: Yavaş yavaş solup gitmeden ne unutmayı ne de aklımda tutmayı başarabildiğim bir koku hissine ad vermek. Acele etmeliydim; belleğin kokuları da buharlaşıp yok olur: Bana koklattığı her yeni koku, bir yandan o kokudan değişik, ondan kesinlikle çok uzak görünürken, öte yandan baskın varlığıyla o var olmayan kokunun anısını daha da belirsiz kılıp, bir gölgeye dönüştürüyordu. "Hayır, daha keskin... daha diri demek istiyorum... hayır, daha yoğun..." Bu kokular yelpazesindeki gidip gelişler içinde kendimi yitiriyor, artık anımı hangi yönde izleyeceğimi seçemiyordum, yalnızca gamın bir noktasında bir boşluğun, benim için her şeyiyle bir kadın demek olan o kokunun yuvalandığı gizli bir kıvrımın açıldığını biliyordum.

Savanın, ormanın, bataklığın bir kokular ağı olduğu ve başımız eğik, toprakla temasımızı yitirmeksizin, ellerimizle burnumuzdan destek alıp yolu bularak koştuğumuz, anlamamız gereken her şeyi gözlerimizden önce burnumuzla anladığımız, mamutun, kirpinin, soğanın, kuraklığın, yağmurun her şeyden önce öteki kokulardan ayrılan birer koku olduğu, yiyeceğin, yiyecek olmayanın, bize ait şeylerin, düşmanın, mağaranın, tehlikenin önce burunla duyulduğu, her şeyin burunda olduğu, dünyanın burun olduğu, topluluktan olan bizlerin kimin topluluktan olup kimin olmadığını burnumuzla bildiğimiz, topluluktan kadınların topluluğa özgü bir kokularının olduğu, sonra her kadının onu öteki kadınlardan ayıran bir kokusunun bulunduğu, bizlerle onlar arasında ilk bakışta birimizi ötekinden ayırt edecek pek fazla bir şe-

yin olmadığı, hepimizin aynı biçimde yapılmış olduğumuz, zaten öyle durup bakacak ne var ki, kokunun, evet, birinin kokusunun ötekinden farklı olduğu, kokunun sana hemen yanılığa yer bırakmaksızın bilmen gereken şeyi söylediği, burnun aldığından daha kesin sözcüklerin de, daha kesin bilgilerin de olmadığı zamanlar bunu yapmıyor muydum acaba? Burnumla toplulukta öteki kadınlara benzemeyen, benim açımdan, burnum açısından öteki kadınlar gibi olmayan bir kadın olduğunu fark ettim ve onun otlardaki izinin peşi sıra koşuyor, toplulukta benim, burnumun önünde koşan bütün kadınları burnumla keşfediyordum, işte buldum o kadını, bütün kokuların ortasında beni kokusuyla çağıran kadın oydu, işte burnumla tepeden tırnağa onu, onun aşk çağrısını içime çekiyorum. Topluluk hep yer değiştiriyor, koşuyor, büyük bir hızla koşuyor ve topluluğun koşusunda duracak olursak işte herkes üzerine çıkıyor, eziyorlar seni, kokularıyla burnunu allak bullak ediyorlar, o kadının üzerine ben çıktığımda, bizi itiyorlar, alaşağı ediyorlar, hepsi onun üzerine benim üzerime çıkıyor, bütün kadınlar beni kokluyorlar, bütün erkeklerle bütün kadınlar daha önce duyduğum ve artık duymadığım o kokuyla hiçbir ilgisi olmayan kokularıyla araya giriyorlar, bekle arıyorum şimdi o kokuyu, çiğnenmiş tozlu otlarda onun izini arıyorum, bütün kadınları kokluyor kokluyorum, artık tanımıyorum o kadını, çaresiz, burnumla arayarak onu, topluluğun içinden kendime yol açıyorum.

Öte yandan, şu an otların kokusu içinde uyanıp, Patrick'in dört teldeki tlan tlan tlenini karşılamak için davulda süpürgeyle zlván zlván zlván yapmak

amacıyla elimi döndürüyorum, çünkü hâlâ She knows and I know'u çalmakta olduğumuzu sanıyorum, oysa kendini tamamıyla on iki tele vermiş ter içindeki Lenny ile Hamstead'den gelmiş kızlardan biri var yalnızca, kız orada diz çökmüş Lenny'e bir şeyler yapıyor, bu arada Lenny ding dong dang iang çalışıyordu ve kalan herkes çakırkeyifti ben de dahil düpedüz kafayı bulmuşum baterye devrilmiş farkında değilim, basıp delmesinler diye elimle davulları koruknaklı bir yere koymaya çalışıyorum, karanlıkta beyaz gördüğüm yuvarlak şeyler, elimi uzatıyor ve kokusu bir genç kızın sıcak teninin kokusunu andıran bir tene dokunuyorum, karanlıkta bira kutularıyla birlikte, ters yüz olmuş kül tablalarının arasında çırılçıplak yerde yuvarlanan herkesle birlikte yerde şuraya yuvarlanan davulları arıyorum, kışım sıcacık açıkta, havanın yerde çıplak yatacak kadar sıcak olmadığını söylemek gerek, gerçi burada bunca kişi kimbilir kaç saatten beri buraya kapanmışız ama gaz sobasına yeni peni atmak gerek soba sönmüş pis pis kokuyor o kadar, ben ise kafayı bulmuş olduğumdan ter üzerimde buz kesmiş bir halde uyanıyorum bütün kabahat burada şu aynasızlar peşimize takılmaksızın bütün gece istediğimiz kadar gürültü yapabiliriz bahanesiyle bizi dokların oralarda bu leş gibi kokan yere getirenlerin içirdikleri o iğrenç şeyde, öyle ya Hammersmith'teki o lokalden dışarı atıldıktan sonra bir yerlere gitmemiz gerekiyordu, ama onlar bu yeni kızları becermek istedikleri için Hampstead'den beri peşimize takıldı kızlar, bizim de kızların kim olduklarını ve neye benzediklerini görmeye vaktimiz bile olmadı, çünkü biz müzik yapmaya gittiğimiz yerlere bir sürü kızı götürürüz yanımızda ve özellikle Robin Have mercy, ha-

ve mercy of me ile atağa geçtiğinde kızlar öyle bir hale gelir ki hemen bir şeyler yapmak isterler, o zaman bütün bu ötekiler girişirler işe bu arada biz orada ter içinde çalar dururuz ve ben bateriyle kendimden geçip hop-zum hop-zum hop-zumlarım, onlar ise altan, Have mercy, have mercy of me, ma-am, böylece bu akşam da biz grubumuzun hayranı bu kızlarla hiçbir şey yapmadık, oysa mantıken başkalarının değil onlarla bizim bir şeyler yapmamız gerekirdi.

Şimdi bu iğrenç gaz sobasını arayıp bulmak, çalışması için içine peni atmak üzere kalkıyorum, ayağımın ucuna basarak saçların popoların gitarların izmaritlerin bira kutularının memelerin parke üzerine devrilmiş viski bardaklarının üzerinden yürüyorum birisi parkeye kusmuş olmalı, en iyisi dört ayak üzerinde yürümem hiç olmazsa nerede yürüdüğümü görürüm zaten ayakta duracak halim yok, o yüzden insanları kokularından tanıyorum, üzerlerindeki yapış yapış terle bizimkileri yalnızca o iğrenç ot ve kirli saç kokan ötekilerden ayırt edebiliyorum, kızların da öyle pek fazla yıkandıkları söylenemez ama onların kokuları biraz öteki kokularla karışıp biraz onları ötekilerden ayırıyor ve zaman zaman bu kızların üzerinde durup koklamaya degecek özel kokularla karşılaşılıyor insan, örneğin saçlardaki koku dumanı fazlaca emmeyen şu saçlardansa eğer, sonra anlarsınız ya başka yerlerdeki koku ve böylece ben uyuyakalmış kızların bu kokularını biraz koklayıp onların arasından yoluma devam ediyordum, ta ki belli bir noktada duruncaya kadar.

Derim ki, özellikle böyle birçok insan üst üste yığılmışsa bir kızın teninin kokusunu gerçekten duymak zordur, gene de ben işte orada altımda bir kızın

hiç kuşkuz beyaz tenini duyuyorum, beyazın kendine özgü gücünü içeren beyaz bir koku, olasılıkla incecik belki de göze görünmez çillerle kaplı bir tenin hafifçe keskin kokusu, yaprakların gözeneklerinin çayırları soluduğu gibi soluyan bir ten ve orada çevrede var olan bütün pis kokular diyelim ki iki santimetre hatta yalnızca iki milimetre ötede duruyor, çünkü bu arada ben her yerde yüzü kollarının arasında gizlenmiş, belki de uzun kızıl saçları omuzlarına sırtına dökülen, uzun körpe bacakları dizlerinin arkasındaki boşluğa kıvrılmış kızın tenini içime çekmeye koyuluyorum, şimdi evet soluk alıyor, ondan başka hiçbir şey duymuyorum ve uyurken benim onu duyduğumu hissetmiş olması gereken kızın buna itirazı olmasa gerek çünkü yüzünü hep yere dönük tutarak dirseklerinin üzerinde doğruluyor ve ben koltukaltından aşağıya geçiyorum meme ucuna kadar göğsünün nasıl olduğunu duymaya ve anlarsınız ya biraz ata oturur gibi durduğumdan, yönelmekten büyük bir mutluluk duyduğum ve onun da mutluluk duyduğunu hissettiğim yöne doğru ilerleme fırsatını yakalıyorum, böylece yarı uykuda benim nasıl duracağım ve şimdi onun en iyi nasıl duracağı konusunda anlaşabileceğimiz bir durma biçimi bulabiliriz.

Bu arada duymadığımız soğuğu daha sonra duyuyoruz ve ben sobaya peni atmaya gitmekte olduğumu anımsıyorum ve ayağa kalkıyorum kızın koku adasından kopuyorum uyumsuz hatta itici kokuların arasında tanımadığım bedenlerin arasından ilerleyişimi sürdürüyorum, başkalarının eşyalarını karıştırıp birkaç peni bulup bulamayacağıma bakıyorum, gaz kokusunu izleyerek sobayı arıyorum ve sobanın daha da boğucu ve pis kokulu tütmesine yol açıyorum, he-

lanın kokusunu izleyerek helayı arıyor ve hela penceresinden süzülen sabahın boz ışığında titreyerek işiyorum, karanlığa odaya bedenlerin solumasına geri dönüyorum, şimdi kokusundan başka bir şeyini bilmediğim o kızı tekrar bulmak için yeniden aynı yoldan geçmek zorundayım, karanlıkta aramak zor ama onu görsem bile o olduğunu nasıl bilebilirim kokusundan başka bir şeyi bilmiyorum, böylece yere uzanmış gövdeleri koklayarak yoluma devam ediyorum ve birisi bana fuck off deyip bir yumruk atıyor, tuhaf biçimde yapılmış bir yer burası içinde yere uzanmış insanların bulunduğu birçok oda izlenimini uyandırıyor, ben yönümü yitirdim yönüm hiç olmadı, bu kızların başka kokuları var, bazıları pekâlâ önceki kız olabilir ancak koku artık önceki koku değil, bu arada Howard uyanmış ve basıyla Don't tell me I'm through'yu çalmaya başlamış bile, bana odayı baştan sona dolaşmışım gibi geliyor, odaya sızmakta olan ışıkta etraflarını görmeye başlayan bütün bu kızların ortasında nereye kayboldu bu kız, ancak duymak istediğimi duyamıyorum, salak gibi buralarda dolaşıyor ve onu bir daha bulamıyorum, Have mercy, have mercy of me, bir tenden ötekine geçiyor, başka hiçbir tene benzemeyen yitirilmiş o teni arıyorum.

Her kadın teninde onun kokusunu yücelten bir parfüm, gamda renk ve tat ve koku ve yumuşaklığın birlikteliği olan bir nota vardır, böylece bir tenden ötekine geçmenin verdiği zevkin sonu olamaz. Faubourg Saint-Honoré'nin salonlarındaki avizeler gala şenliklerine girişimi aydınlatıldığında, incilerle çevrili dekolte giysilerden gelen keskin koku bulutu aklımı

başımından alırdı, dipten gelen Bulgar gülünün yumuşak kokusunu yer yer kehribarın ipek giysilere sindirdiği kâfur kokusu delip geçerek yükselirdi ve ben hafifçe lenfli teninden süzülen yasemini soluyarak, Havre-Caumartin düşesinin elini öpmek üzere eğilir, sanki esmer dolgun gövdesini kuşatan sandalağacı kokusunun yayıntısıyla beni kavrayıp yakalayan Barbès-Rochecouart köntesine kolumu uzatır, barones Mouton-Duvernet'ye bembeyaz omuzlarından susamuru pelerinini çıkarmasına yardım ederdim ve küpeçiçeği dalgası sarardı her yanıma. Derimdeki kabartılar şimdi Madam Odile'in opal rengi parfüm şişelerinin kapaklarını açarak sırayla önümden geçirdiği o kokulara bir çehre vermesini pekâlâ bilirdi: Önceki akşam Kutsal Kabir Şövalyeleri Tarikatı'nın maskeli balosunda aynı alıştırmaya kaptırmıştım kendimi; işlemeli maskesi ardında adını tahmin edemediğim tek bir soylu bayan yoktu. Ta ki yüzünde küçük saten bir maske, omuzlarını ve göğsünü örten bir Endülüs şalıyla o belirinceye kadar; boşuna kim olduğunu soruyordum kendime, boşuna dansta ona gereğinden çok dokunarak belleğimdeki anılarla daha önce hiç zihnimden geçirmediğim, bir istiridyenin bir inciye içerdiği gibi onun bedeninin kokusunu içeren o kokuyu karşılaştırıyordum. Onun hakkında hiçbir şey bilmiyordum ama o kokuda her şeyi biliyormuşum gibi geliyordu bana, adların olmadığı bir dünya isterdim, adı ve bana söyleyebileceği bütün sözler yerine tek başına o kokunun yeterli olacağı bir dünya: Madam Odile'in akışkan labirentinde şimdi yittiğini bildiğim, ardımdan ortancalar serasına geldiği haliyle onu anımsadığımda da aklımda canlandıramayacağım denli belleğimde buharlaşıp yok olan o koku. Okşa-

malarım karşısında zaman zaman uysal, zaman zaman vahşi, saldırgan görünüyordu. Yüzünden maskeyi çıkarmamam koşuluyla, mahrem yerlerini keşfetmeme, kokusunun derinliklerini bulgulamama izin veriyordu.

"İyi ama bunca gizemin nedeni ne?", diye haykırdım öfkeyle. "Sizi nerede ve ne zaman yeniden görebileceğimi, daha doğrusu görebileceğimi söyleyin bana!"

"Beni görmeyi istemeyiniz, Mösyö", oldu bana yanıtı. "Günlerimin üzerine bir tehdidin ağırlığı çöküyor. Susun: İşte orada!"

Menekşe rengi bir dominoya bürünmüş kukuletalı bir gölge imparatorluk stili aynada belirmişti.

"Bu kişinin ardından gitmek zorundayım!", dedi kadın. "Beni unutun. Birisinin üzerimde korkunç güçleri var."

Ben daha "Kılıcıma güvenin!" bile diyemeden, maskeler kalabalığında bir şark tütünü izi bırakan menekşe rengi dominonun önünden giderek uzaklaşmıştı bile. Hangi kapıdan çıkıp yok oldular bilmiyorum; boş yere arkalarından gittim ve boş yere Paris'i karış karış bilenleri soru yağmuruna tuttum. O düşman koku ile o tutulduğum kokunun izini yeniden buluncaya kadar, biri beni ötekinin izine ulaştırıncaya kadar huzur bulamayacağımı biliyorum, çünkü ancak düşmanımı alt edeceğim düello bana o yüzü benden gizleyen maskeyi koparıp atma hakkını verecek.

Topluluğun izinde aramakta olduğum kadının kokusunun izini yakaladığımı sandığım her seferinde burnuma gelen bir düşman koku var, o kadının ko-

kusuna karışan bir düşman koku ve ben kesici dişleri köpek dişlerini azı dişlerini keşfediyorum ve şimdiden öylesine öfke doluyum ki, taşlar topluyor boğumlu dallar koparıyorum, burnumla o kadının kokusuna rastlamayı başaramazsam, hiç olmazsa beni öfkeden kudurtan bu düşman kokunun kime ait olduğunu bulmanın vereceği tatmini yaşasam. Topluluk aniden yön değişimlerine gidiyor, o zaman bütün hava akımı üzerine geri dönüyor ve birden kafatasıma inen kalın bir sopa darbesiyle çene kemiklerimin yere çarptığını duyuyorum, bir tekme boynumu eziyor ve burnumla benim üzerimde kadının kokusunu tanıyan ve beni kayaya çarparak işimi bitirmeye çalışan erkek düşmanımı tanıyorum ve onun üzerinde o kadının kokusunu tanıyorum, içim öfkeyle doluyor ayağa kalkıyor bütün gücümle kalın sopayı indiriyorum ta ki kanın kokusunu duyuncaya kadar, bütün ağırlığımla onun üzerine atılıyor ufalanmış çakmaktaşlarıyla kaya parçalarıyla sığın çene kemikleriyle kemikten sivri aletlerle boynuzdan zıpkınlarla kafatasını dağıtıyorum, bu arada kadınların hepsi çevremizde halka oluşturmuş, kimin yendiğini bekleme ye koyuluyorlar. Besbelli, kazanan benim, ayağa kalkıyor kadınların ortasında güçlkle yürüyorum, ama aradığım kadını bulamıyorum, üstüm başım toz ve kan içinde artık kokuları yeterince duyamıyorum, en iyisi ayağa kalkıp biraz yürümek.

Aramızda bu elleri yere hiç koymaksızın yürüme alışkanlığını edinmiş olanlar var, hızlı gitmeyi bile başarıyorlar, benim biraz başım dönüyor ve bir zamanlar sürekli olarak ağaçlarda durduğum zamanlardaki gibi dallara tutunmak üzere ellerimi kaldırıyorum, ama sonra yukarda da dengemi gayet iyi koru-

yabildiğimi fark ediyorum, ayağım yere düz basıyor ve dizlerimi eğmesem de bacaklarım öne doğru ilerliyor. Burnumu burada yukarda havaya doğru tuttuğumda elbette birçok şey yitmiş oluyor: Üzerinden geçmiş bütün hayvanların izleriyle toprağı koklayarak, topluluktaki başkalarını koklayarak, özellikle kadınları elde edebileceğin bilgiler. Buna karşılık yitirilen şeyler yerine başka şeyler elde ediyorsun: Daha kuru burnun rüzgârın taşıdığı uzak kokuları duyuyor, ağaçların meyvelerini yuvalarındaki kuşların yumurtalarını. Ve gözler burna yardım ediyor, uzamda şeyleri yakalayıyor, yalancıçınar yapraklarını, ırmağı, ormanın mavi çizgisini, bulutları.

Sonunda sabahı yolu sisi solumak üzere çıkıyorum, balık kılçıklarıyla konserve kutularıyla naylon çoraplarla çöp kutularından başka bir şey görülüyor, köşede ananas satan bir Pakistanlının dükkânı açık, sisten bir duvar çıkıyor karşıma: Thames nehri bu. Korkuluktan dikkatlice bakıldığında her zamanki römorkörlerin gölgesi görülüyor, her zamanki çamur, mazot kokusu duyuluyor, daha ötede ışıklar başlıyor ve Southwark'un dumanı. Ve ben sisin içinde başımı sallıyorum, aklımdan çıkmayan In the morning I'll be dead'i çalan gitarların temposuna eşlik edercesine.

Keskin bir baş ağrısıyla çıkıyorum parfümeriden; Madam Odile'den birçok anlamı belirsiz anıştırma ile tahmin arasında kopardığım Passy'nin adresine ulaşmak istiyorum bir an önce; ama şöyle bağıriyorum arabacıya: "Çabuk Bois'ya, Auguste, dörtnala!" Ve fayton hareket eder etmez, beynimde birbirine karı-

şan bütün o koku dalgalarından kurtulmak için derin derin nefes alıyorum, koltukların ve koşum takımının deri kokusunu, atın, onun tüten dışkısıyla idrarının pis kokusunu içime çekiyorum, Paris'in havasında uçuşan binlerce gösterişli ve sıradan kokuyu yeniden duyuyorum ve ancak Bois de Boulogne'daki yalancıçınarların gür yaprakları çevremi kuşatıp bahçıvanların sulaması yoncadan toprağın kokusunu yükselttiğinde, Auguste'e Passy'ye doğru dönmesini emrediyorum.

Binanın kapısı yarı açık. İçeri giren insanlar var, silindir şapkalı adamlar, peçeli kadınlar. Daha giriş avlusunda ağır bir çiçek kokusu ulaşıyor bana, sanki çürümüş bitkilerden geliyormuşçasına; yanan mumların, kasımpatı sepetlerinin, menekşe yastıklarının, çirişotu taşların arasına giriyorum; saten kaplı açık tabutta bir tülle örtülüp sanki yüz hatlarının bozulduğu içinde güzelliği ölümü reddetmeye devam ediyormuşçasına sargılarla sarılmış yüzü tanıyamıyorum, ancak özü, başka hiçbir kokuya benzemeyen kokuyu tanıyorum, sanki en baştan beri ayrılmaları imkânsızmış gibi artık ölümün kokusuyla birleşen kokuyu.

Birilerine bir şeyler sormak istiyorum, ama hepsi tanımadığım insanlar, belki de yabancılar; herkesten daha çok yabancı havası olan yaşlı bir adamın yanında duruyorum, zeytin yeşili bir yüzü var, başında kırmızı bir fes, üzerinde siyah bir frak, tabutun yanında derin düşüncelere dalmış duruyor; kimseye seslenmeksizin, alçak sesle ama anlaşılır biçimde şöyle diyorum: "Kim derdi ki, daha bu gece, gece yarısı dans ediyordu ve balonun en güzel kadınıydı..."

Fesli adam dönmüyor ve alçak sesle "Siz ne diyorsunuz, bayım? Gece yarısı ölmüştü", diyor.

Ayakta dururken, burnum rüzgâra dönük, daha az belirgin, ama daha çok anlam ve kuşkuyla yüklü göstergeler ulaşıyor, belki de burnun yere dönükken almayı reddettiğin ve başka bir yana döndüğün göstergeler, tıpkı biz topluluktan olanların parçalanmış hayvanları, bozulmuş iç organları, kemikleri attığımız ve akbabaların dönerek pike yaptıkları uçurumun kayalarından gelen bu koku gibi. Ve izini sürdüğüm o koku, orada aşağıda yitti, rüzgârın esişine göre parçalanmış cesetlerin ağır kokusuyla, henüz sıcak cesetleri parçalayan çakalların soluğuyla, güneş altında kayalar üzerinde kuruyan kanla birlikte gene aşağıdan geliyor o koku.

Bana siste biraz zihnim açıldı gibi geldiğinden ötekileri aramak üzere geri geldiğimde, belki de o kıızı yeniden bulup, kim olduğunu anlayabileceğim zaman, görüyor musun kimse kalmamış yukarda, ben Embankment'e indiğimde kimbilir ne zaman çekip gittiler, bira kutuları ve benim davullarımla bütün odalar boş, sobanın kokusu ise dayanılmaz hale gelmiş, ben de bütün odaları dolaşıyorum, odalardan biri kapalı, şu sobanın olduğu oda, soba kapının deliklerinden öylesine güçlü bir gaz kokusu sızdırıyor ki, midesi bulanıyor insanın ve ben kapıyı omuzlamaya başlıyorum ta ki kapı açılana kadar, içerisi yoğun siyah dumanla dolmuş, yerden tavana kadar iğrenç bir duman, ve bir bulantıyla kıvranmadan önce yerde ilk gördüğüm şey, yüzü saçlarının arasında gizli, yere uzanmış, uzun beyaz gövde, onu kaskatı kesilmiş bacaklarından dışarı çekerken, o boğucu koku içinde onun kokusunu duyuyorum, izlemeye çalıştığım, ambulanda, hastanede, dezenfekte edici ilaçların ve morgdaki mermer masalardan damlayan ve özellikle

dışarıda hava nemli olduğunda bütün havayı saran ce-
set sıvılarının kokuları içinde ayırt etmeye çalıştığım
kokusunu.

.

Jaguar-Güneş Altında

Tat almak, genel olarak, kararlı bir isteme ya da sonradan düşünme olmaksızın da, tat duyusunu kullanmak, tat izlenimi alımlamak. Tatma, tat alma ve tadılan şeyi bilme amacına yönelik olduğunda daha belirgin bir nitelik kazanır; ya da en azından edinilen izlenimden düşünülmüş bir duygu, bir fikir, bir kök deneyim elde etmemizi sağlar. Dolayısıyla, Latinlerde *sapio* sözünün mecazi anlamı doğru hissetmekti; doğru öğreti ve bilgeliğin bilime üstünlüğü anlamına gelen İtalyanca *sapere* (bilmek) sözü de buradan gelir.

Niccolò Tommaseo
Eşanlamlılar Sözlüğü

Oaxaca, Uahaka diye okunur. Geldiğimiz otel, eskiden Azize Catalina manastırıymış. Fark ettiğimiz ilk şey, bara giden küçük bir salondaki bir resimdi. Barın adı 'Las Novicias'dı. Büyük, koyu renkli bir tuval üzerinde, ayakta, yan yana durmuş genç bir rahibe ile yaşlı bir rahibin resmiydi bu; elleri hafifçe vücutlarından ayrılmış, neredeyse birbirine değiyordu. Bir on sekizinci yüzyıl resmi için oldukça katı figürler: Tam sömürge sanatına özgü biraz kaba bir güzelliği olan bir resimdi, ama insanı allak bullak eden bir duygu iletliyordu, dışa vurulmamış bir acı gibi.

Tablonun alt kısmında, siyah zemin üzerine beyaz harflerle, köşeli yatık bir yazıyla sık aralıklı yazılmış uzun bir açıklama yer alıyordu. Yazıda, manastırın papazı ile başrahibesi olan bu iki kişinin (rahibe soylu bir ailedenmiş, manastıra on sekiz yaşında rahibe adayı olarak girmiş) yaşamıyla ölümü saygılı bir dille yüceltiliyordu. Birlikte resmedilmiş olmalarının nedeni, rahibe ile günah çıkarıcısını otuz yıl birbirine bağlamış olan olağanüstü aşktı (dinsel bir dille yazılmış İspanyolca metinde bu sözcük dünya ötesi arzuya yüklüdü), öyle büyük bir aşktı ki (sözcük, ruhsal anlamıyla tensel duyguyu yüceltiyor, ancak yok etmiyordu), rahip öldüğünde, ondan yirmi yaş genç olan başrahibe bir gün içinde hastalanmış ve gökte ona kavuşmak için sözcüğün gerçek anlamıyla

aşktan son nefesini vermişti (sözcük, bütün anlamların örtüştüğü bir hakikatle yanıyordu).

İspanyolcayı benden daha iyi bilen Olivia, anlamını bilmediğim birkaç deyimini çevirisini fısıldayarak öyküyü çözmeme yardım etti; bunlar, açıklamayı okurken ve okuduktan sonra birbirimize söylediğimiz yegâne sözcükler oldu, sanki her yorumu konu dışı kılan bir dramın ya da bir mutluluğun karşsındaymışız gibi; çekinmemize, hatta korkmamıza yol açan bir şeydi, daha doğrusu bir tür rahatsızlık duygusu veriyordu bize. O yüzden, kendi hissettiklerimi betimlemeye çalışayım: Bir eksiklik, bedenimi sarıp yok eden bir boşluk duygusu; sustuğu için, Olivia'nın ne düşünmekte olduğunu tahmin edemiyorum.

Sonra Olivia konuştu. "*Chiles en nogada* yemek istiyorum" dedi. Ve uyurgezerlerin adımlarıyla, sanki yere bastığımızdan emin değilmişiz gibi, restorana yöneldik.

Bir çiftin hayatının en iyi anlarında olduğu gibi, başka bir şey söylemeye gerek kalmadan, ansızın Olivia'nın düşüncelerinin seyrini kafamda kurmuştum: Bunun nedeni, aynı çağrışımlar zincirinin benim zihnimden de geçmesiydi, çok daha bulanık ve puslu bir biçimde olsa bile, o kadar ki Olivia olmasa bu çağrışımlar zincirinin ayırđına varamazdım.

Meksika yolculuğumuz bir haftadan uzun bir süredir devam ediyordu. Birkaç gün önce, Tepotzotlán'da, masaları manastırın bir başka avlusunun portakal ağaçları arasında dizili duran bir restoranda, rahibelerin çok eski yemek tarifelerinden yararlanılarak hazırlanmış (en azından bize böyle söylenmişti) yemekleri tatmıştık. *Tamál de elote* yemiştik, yani mı-

sır yaprağıyla buğulama usulü pişirilmiş, tatlı, ince mısır irmiği ile kuşbaşı doğranmış domuz eti ve çok acı sivri biber; sonra *chiles en nogada*, yani dili yakan ekşiliği ile acı telvesi kremli ve tatlımsı bir tat içinde yok olan ceviz sosunda yüzen hafif pörsümüş, kızıla çalar kahverengi sivri biberler.

O andan başlayarak, rahibeleri düşünmek gelişkin ve gözüpek bir mutfağın –âdetâ tatların en uç notalarını tınılatmaya ve onları benzersiz bir deneyim, geri dönüşsüz bir nokta, bütün duyuların alımlaması üzerinde kurulmuş mutlak bir mülkiyet gibi kendilerini kabul ettiren makam çeşitlemeleri, ses uyumları ve özellikle uyumsuzlukları içinde yan yana getirmeye azmetmiş bir mutfağın– tatlarını çağrıştırıyordu bize.

Bu gezide bize eşlik etmiş olan Salustiano Velasco adlı Meksikalı arkadaşımız, manastır yemek yeme ve pişirme sanatının ürünü bu tarifeler hakkında sorular soran Olivia'yı yanıtlarken, sanki bize uygunsuz sırları açıyormuşçasına sesini alçaltıyordu. Onun konuşma tarzıydı bu; daha doğrusu iki konuşma tarzından biriydi: Salustiano zengin bilgi dağarcığından bilgileri (ülkesinin tarihi, görenekleri ve doğası üzerine uçsuz bucaksız bir birikimi vardı) ya savaş ilanları gibi vurgulu bir tonla dile getiriyor ya da kimbilir hangi değinmelerle yüklüymüşlercesine hınzırca bir tutumla ima ediyordu.

Olivia, bu tür yemeklerin hazırlanmasının saatlerce çalışmayı ve ondan da önce birtakım uzun denemeleri ve kusursuzlaştırmaları gerektirdiğini belirtmişti. "Peki öyleyse, bütün günlerini mutfakta mı geçiriyordu bu rahibeler?" diye sormuştu, hayalinde yemek malzemelerinin yeni karışımlarına ve oranlarda-

ki çeşitlemelere, malzemenin sabırlı bir dikkatle birleştirilmesine, çok ayrıntılı ve şaşmaz bir bilginin aktarılmasına adanmış ömürler canlandırarak.

Salustiano "*Tenían sus criadas*, hizmetçileri vardı", diye yanıtlamış ve bize nasıl soylu ailelerin kızlarının manastıra hizmetçileriyle birlikte girdiklerini açıklamıştı; böylece bağışlanabilir yeme heveslerini, kendilerine izin verilen bu biricik heveslerini tatmin etmek için, rahibeler çalışkan ve yorulmak bilmez hizmetçilerin oluşturduğu kalabalık bir gruptan yararlanabiliyorlardı. Onlara gelince, onların tek yapacağı, o duvarlar arasında hapsolmuş hayallerini dile getirecek tarifeleri düşünmek, hazırlamak, birbiriyle karşılaştırmak ve düzeltmekti: Seçkin, ateşli, içe dönük, karmaşık kadınların, vecitten, İsa'nın suret değiştirmelerinden, din şehitlerinden ve dualardan söz eden metinleri okuyan, mutlak gereksinimleri olan kadınların, kanlarında çelişik çağrılar duyan *-conquistador*'ların soyu ile yerli prenseslerin ya da kölelerin soyunun iç içe geçtiği soykütükleri- kadınların, o güneşli ovalarda yetişmiş olsa bile özlü ve yoğun mayalı bir bitki örtüsünün meyveleri ve kokularından oluşan çocukluk anılarına sahip kadınların hayalleri.

Rahibelerin yaşamlarının artalanını oluşturan kutsal mimariyi unutmak da olanaksızdı: Bu mimariyi harekete geçiren itki, en acı *chile*'lerin alevinin çoğalttığı tatlar çılgınlığına götüren aşırılığa doğru itkinin aynısıydı. Nasıl sömürgeci barok üslup, Tanrı'nın varlığının titizlikle hesaplanmış aşırı ve taşkın duyumların yol açtığı bir kendinden geçme ile özdeşleştirildiği süs ve gösteriş bolluğuna sınır getiremiyorsa, aynı şekilde her yiyecek için bilgiyle seçilmiş kırk

iki çeşit yerel sivri biberin yakıcılığı da alev alev bir vecdin olasılıklarına kapı açıyordu.

Tepotzotlán'da, Cizvitlerin on sekizinci yüzyılda rahip okulları için inşa ettikleri (ve açılışını yapar yapmaz, Meksika'dan süresiz olarak kovuldukları için terk etmek zorunda kaldıkları) kiliseyi ziyaret etmiştik: Kıvrak ve akrobatik bir barok içinde, dönüp duran melekler, taçlar, çiçek süsleri, istiridye kabukları ile çepeçevre kuşanmış, baştan aşağı altın ve canlı renklerle bezeli bir kilise-tiyatro. Hiç kuşkusuz, Cizvitler, Azteklerin görkemiyle yarışmayı akıllarına koymuşlardı; Azteklerin tapınaklarının ve saraylarının –Quetzacoatl'ın sarayı!– kalıntıları, dönüştürücü ve büyük bir sanatın göz alıcı etkileriyle yürütülmüş bir hükümranlığı anımsatmak üzere hep göz önündeydiler. Havada, iki bin metre yükseklikteki bu kuru ve yoğunluksuz havada bir meydan okuma vardı: Duyuları inanılmaz baştan çıkarmalarla büyüleme sanatında Amerika ile İspanya arasında çok eskilere uzanan meydan okuma; bu meydan okuma mimariden mutfağa uzanıyordu, orada iki uygarlık iç içe geçmiş ya da belki de kendi topraklarından doğan çeşniler açısından güçlü olan mağluplar üstün gelmişti. Rahibe adaylarının beyaz elleri ile manastır hizmetçilerinin esmer elleri aracılığıyla yeni İspanyol-Yerli mutfağı da platonun antik tanrılarının saldırgan vahşiliği ile barok dinin dolambaçlı boşluğu arasında bir savaş alanına dönüşmüştü...

Akşam yemeği menüsünde *chiles en nogada* bulamadık (bir yerden ötekine yemek sözlüğü değişiyor, hep kaydedilecek yeni terimler ve ayırdına varılması gereken yeni duyular öneriyordu); onun yerine şu yemekler vardı: *Guacamole* (yani, avocado ile soğan

püresi; püreyi birçok parçaya bölünen ve kaşıkların koyu kremaya battığı gibi püreye batan gevrek *tortilla*'larla yemek gerekiyordu: Adı kötü bir telaffuz sonucu bütün dünyada *avocado* olarak bilinen ulusal Meksika meyvesi *aguacate*'nin dolgun yumuşaklığı ile ona eşlik edip onu vurgulayan *tortilla*'nın –hiçbir tadı yokmuş gibi görünüp, aslında birçok tadı edinebilen *tortilla*'nın– sert kuruluşu), sonra *guajolote con mole poblano* (yani, Puebla soslu hindi; sayısız mole arasında en soylu –Moctezuma'nın sofrasına sunulmuştu–, en zahmetli –hazırlaması asla üç günden az sürmez– ve en karmaşık –çünkü dört çeşit *chile*, sarımsak, soğan, tarçın, karanfil taneleri, karabiber, kimyon, kişniş, susam, badem, kuru üzüm, yerfıstığı ve bir parça çikolata gerektirir– olanlardan biri) ve son olarak *quesadillas* (*tortilla*'nın bir başka çeşidi olan *quesadilla*'larda peynir hamura katılır, garnitür olarak da kıyma ve kızarmış fasulye sunulur).

Olivia'nın dudakları, çiğnemenin tam ortasında neredeyse duracak kadar yavaşlıyor, ancak hareketin sürekliliğine tamamıyla ara vermiyordu; ağız hareketi sanki bir iç yankıyı uzaklaştırmak istemiyormuş gibi yavaşlıyor, bu arada bakışı görünüşte nesnesi olmayan bir dikkat içinde sabitleşiyordu, neredeyse bir tehlike karşısındaymışçasına. Meksika'daki yolculuğumuza başladığımızdan beri, öğünler sırasında onda gözlemiş olduğum özel bir yüz yoğunlaşmasıydı bu: Dudaklarından kâh yayvan bırakılmış, kâh kasılmış burun deliklerine yayıldığını izlediğim bir gerilim. (Burnun –özellikle Olivia'nınki gibi uyumlu ve zarif bir burnun– çok sınırlı bir esnekliği vardır ve burun deliklerinin çapını boylamasına genişletmeye yönelik her belirsiz hareket, onları gerçekte daha ince hale ge-

tirir, buna karşın ona karşılık gelen tersi hareket ise burnun tamamının suratın yüzeyine doğru çekilmesi şeklinde sonuçlanır).

Söylediklerimden, yemek yerken Olivia'nın, duyularının içsel güzergâhıyla özdeşleşerek kendi içine kapandığı sanılabilir; oysa gerçekte bütün varlığının dile getirdiği arzu, hissettiklerini bana iletme arzusu ya da dildeki çifte mukoza uzantıları –onunki ve benimki– aracılığıyla tatlarla iletişim kurmak.

"Tadını alıyor musun? Tadını aldın mı?", diyor- du bana bir tür kaygıyla, sanki tam o anda kesici dişlerimiz aynı karışımdan oluşan bir lokmayı ufalamış ve benim dilimle onun dilinin almaçları aynı koku hüzmelerini yakalamış gibi. "*Xilantro* mu? *Xilantro* tadı almıyor musun?", diye ekliyordu, henüz kesin olarak ne olduğunu anlamayı başaramadığımız ve lokmadaki ince bir parçasının burun deliklerimize belli belirsiz bir meltem gibi hafifçe iğneleyici bir duygu vermeye yettiği bir ottan (dereotu mu acaba?) söz ederek.

Olivia'nın beni kendi duygularına ortak etme yönündeki bu gereksinimi çok hoşuma gitmişti, çünkü onun için ne denli vazgeçilmez olduğumu ve nasıl onun için varoluşun zevklerinin ancak ikimiz arasında paylaşıldığı zaman güzel olduğunu gösteriyordu bana. Yalnızca çiftin birliğinde –diye düşünüyordum– bireysel öznelliklerimiz çoğalma ve bütünlenmeye kavuşuyor. Meksika yolculuğumuzun başından beri Olivia'yla aramızdaki tensel anlaşma, bir çöküş aşamasından değilse de bir seyreklik aşamasından geçtiğinden, bu kanımın doğruluğunu kendi kendime kanıtlamaya daha da çok gereksinim duyuyordum:

Elbette geçici bir olguydu bu ve kendi başına endişe verici değildi, hatta uzun zaman aralıkları içinde her çiftin yaşamının tabii olduğu normal iniş çıkışlar içinde görülebilecek bir şeydi. Şunu da görmezlik edemiyordum: Olivia'nın canlılığının bazı belirimleri, bazı öfkelenmeleri veya duraksamaları, bazı tedirginlikleri veya heyecanları gözlerimin önünde açılmaya devam ediyordu, yoğunluklarından hiçbir şey yitirmeksizin, önemli tek bir değişkeyle: Kucaklaşmalarımızın saheninin artık yatak değil, kurulu bir sofraya oluşu.

İlk günlerde, damağın giderek artan aydınlanmasının bütün duyularımıza yayılmakta gecikmeyeceğini bekliyordum. Yanılıyormuşum: Bu mutfak elbette şehvet uyandırıcıydı, ama kendi içinde ve kendi başına öyleydi (bunu anladığımı sanıyorum ve söylediklerim yalnızca o andaki bizler için geçerli; başkaları için ya da bir başka ruh hali içinde olsak bizim için geçerli olur mu bilemiyorum), yani yalnızca kendilerini doğuran duyular çevreninde –dolayısıyla, hep aynı arzuları yeniden ortaya çıkaracak ve çoğaltacak yeni yemekler yiyerek– tatmin arayan arzular yaratıyordu.

Dolayısıyla, başrahibe ile rahip arasındaki aşkın nasıl gerçekleşmiş olabileceğini daha iyi hayal edebilecek durumdaydık: Dünyanın ve onların gözlerinde tamamıyla cinsellikten uzak olabilen, aynı zamanda da gizli ve incelikli bir suç ortaklığı aracılığıyla ulaşılmış tatlar deneyiminde sınırsız bir tenselliği içerebilen bir aşk.

Suç ortaklığı: Yalnızca rahibeyle rahibe değil, Olivia'yla kendime gönderme yaparak bu sözcüğü düşündüğümde, sözcük bana bir güven duygusu verdi; çünkü eğer Olivia'nın onu saran neredeyse saplan-

tılı yemek tutkusu aracılığıyla aradığı şey suç ortaklığı idiyse, çok iyi, o zaman bu suç ortaklığı, her zaman korktuğum gibi aramızdaki eşitliğin yitmediği anlamına geliyordu. Gerçekten de, son günlerde, tat keşfinde Olivia beni ast konumunda tutmayı istiyor-muş gibi geliyordu bana, evet, gerekli olan, ancak bağımlı bir varlık gibi, beni kendi yiyeceklerle olan ilişkisinde bir tanık, bir sır ortağı ya da halinden memnun bir aracı olmaya zorlayarak. Kimbilir aklıma nasıl girmiş olan bu uygunsuz düşünceyi kovdum; aslında suç ortaklığımız bundan daha eksiksiz olamazdı, çünkü aynı tutkuyu kendi mizaçlarımızla uyum içinde yaşama tarzımız farklıydı: Olivia ince algı ayrımlarına daha duyarlıydı ve her anının seçik, belirgin kaldığı analitik bir belleğe sahipti; ben ise deneyimleri sözel ve kavramsal olarak söze dökmeye, coğrafi yolculukla eşzamanlı olarak içimizde gerçekleşen yolculuğun ideal çizgisini çizmeye daha yatkındım.

Bu tam olarak benim ulaştığım ve Olivia'nın hemen sahiplendiği bir sonuçtu (belki de fikri bana Olivia önermişti de, ben bu fikri kendi sözlerimle yeniden ona önermekten başka bir şey yapmamıştım): Gerçek yolculuk, bizim alışık olduğumuzdan farklı bir 'dışarı'nın içselleştirilmesi olduğu ölçüde, yiyeceklerin bütüncül bir değişimini ima eder, dudaklardan ve yemek borusundan geçirilerek ziyaret edilen ülkenin yutulmasını, bitki ve hayvan örtüsüyle, kültürüyle (yalnızca mutfağa ve çeşnilere özgü farklı uygulamalar değil, aynı zamanda unun ezildiği ya da bakır tencerenin karıştırıldığı farklı aletlerin kullanımı). Görülebilir her şeyi koltuğundan kıpırdamadan televizyondan da görebildiğin günümüzde anlamı olan tek yolculuk etme tarzı budur. (Aynı sonucun, bü-

yük şehirlerimizdeki egzotik ülkelerin restoranlarına gidilerek elde edildiği şeklinde bir itiraz getirilmesin: Bu restoranlar, bize sunduklarını iddia ettikleri mutfağın gerçekliğini öylesine çarpıtıyorlar ki, onlardan çıkarılabilecek bilişsel deneyim açısından, bir belgeselle değil, bir sinema stüdyosunda filme alınmış çevresel bir yeniden kurmaya karşılık geliyorlar).

Bu, yolculuğumuzda, Olivia'yla benim görülmesi gereken her şeyi (kuşkusuz, gerek nicelik gerek nitelik olarak az olmayan) görmemize engel değildi. Ertesi gün Monte Albán'daki kazıları ziyaret etmeye karar vermiştik; rehber tam saatinde bizi otelden almak üzere bir minibüsle geldi. Güneşin kavurduğu kıraç kırsalda *mezcal* ile *tequila* için agaveler, bizde frenkinciri adı verilen *nopale*'ler, her yanı dikenlerle kaplı cereuslar, mavi çiçekli *jacarandá*'lar yetişiyor. Yol dağların arasından yukarı uzanıyor. Bir vadiyi çevreleyen yükseltiler arasında Monte Albán, tapınak kalıntılarından, kabartmalardan, görkemli merdivenlerden, insan kurban etmede kullanılan sekilerden oluşan bir bütün. Dehşet, kutsallık ve gizem, bize önceden belirlenmiş tutumları, eski dinsel törenlerin alçakgönüllü eşdeğerlerini dayatan turizmin içerdiği şeyler. Bu basamaklara bakarak, rahiplerin taş bıçaklarıyla parçalanan göğüslerden fışkıran sıcak kanı zihnimizde canlandırmaya çalışıyoruz...

Monte Albán'da, hep aynı taşlar bir yerden bir başka yere taşınarak, üç uygarlık birbirini izlemiş: Olmeklerin eserlerini yıkıp yeniden kuran Zapotekler ile Zapoteklerin eserlerini yıkıp yeniden kuran Mikstekler. Eski Meksika uygarlıklarının kabartmalara işlenen takvimleri çevrimsel ve trajik bir zaman kavrayışına karşılık gelir: Her elli iki yılda bir evren

sona eriyor, tanrılar ölüyordu, tapınaklar yıkılıyor, göksel ya da yersel her şey ad değiştiriyordu. Belki de tarihin bu toprakların ardışık işgalcileri olarak ayırt ettiği halklar, kabartmaların temsil ettiği bir katliamlar tarihi aracılığıyla da olsa sürekliliği asla kesintiye uğramamış tek bir halktan ibaretti. İşte adları hiyeroglif yazısıyla yazılmış fethedilen köyler ve köyün baş aşağı duran tanrısı; işte zincire vurulmuş savaş tutsakları, kurbanların bedenlerinden koparılmış başları...

Seyahat acentesinin bize sağladığı, yüz hatları Olmek figürlerin (yoksa Mikstek mi? ya da Zapotek mi?) düz yüz hatlarını andıran iriyarı, neşeli, Alonso adlı rehber, son derece coşkulu el kol hareketleriyle bize 'Los Danzantes' [Dansçılar] adlı ünlü kabartmaları açıklıyor. Gerçekte, kabartma figürlerden yalnızca birkaçı hareket halindeki bacaklarıyla dansçıları gösteriyor olsa gerekmiş (Alonso birkaç dans adımı yapıyor); ötekiler yıldızları incelemek için bir ellerini gözlerine siper eden gökbilimciler olabilirmiş (Alonso gökbilimci duruşuna geçiyor); ama büyük bir bölümü doğum yapan kadınları gösteriyor (Alonso mimiklerle sahneyi anlatıyor). Bu tapınağın duayla güç doğumları kolaylaştırma amacıyla kurulduğunu anlıyoruz; öyleyse kabartmalar da olasılıkla birer adak resmiydi. Kaldı ki, dans da büyülü mimesis yoluyla doğumları kolaylaştırmaya yarıyordu, özellikle çocuk ayaklarıyla belirlediğinde (Alonso mimiklerle büyülü mimesisi anlatıyor). Bir kabartmada, dölyatağı, fallop borusu ve öteki ayrıntılarıyla bir kadının sezaryen doğumu gösteriliyor (Alonso, aynı cerrahi işkenenin doğumlarla ölümler arasında koşutluk oluşturun-

duğunu kanıtlamak üzere büyük bir kabalıkla bütün kadın anatomisini yansıtıyor mimiklerle).

Her şey rehberimizin el kol hareketlerinde korkunç bir anlam ediniyordu, sanki kurbanların tapınakları her hareketin ve her düşüncenin üzerine gölgelerini düşürüyorlarmışçasına. Kabartmalardaki her figür bu kanlı törenlerle bağlantılı görünüyordu: Yıldızlar gözlenerek en uygun tarih belirlendikten sonra, kurbanı dansların coşkulu kutlaması eşlik ediyordu; hatta sanki doğumların tek amacı, kurbanların yakalanması için verilen savaflara yeni askerler sağlamaktı. Kabartmalarda koşan, güreşen ya da top oynayan figürler temsil edildiğinde bile, bunlar atletlerin barışçı yarışları değil, sunağa önce kimin çıkacağını belirlemek üzere yarışmak zorunda bırakılan savaş tutsaklarının yarışlarıydı.

"Yarıfları kaybeden mi kurban ediliyordu?" diye sordum.

"Hayır, kazanan!" Alonso'nun yüzü aydınlanıyor. "Obsidyen bıçağıyla göğsünün parçalanması bir onurdu!" Olmeklerin iyiliksever torunu, atalara uzanan bir yurtseverlik kreşendosu içinde, antik halkların bilimsel bilgisiyle gurur duyduğu gibi, şimdi de şafak her sabah dünyayı aydınlatmaya dönsün diye çarpmaya devam eden bir insan yüreğinin güneşe adanmasını yüceltmekle görevli hissediyordu kendisini.

İşte o zaman Olivia sordu: "İyi ama, daha sonra, kurbanların gövdelerini ne yapıyorlardı?"

Alonso durdu.

"Evet, bu kollarla bacaklar, bu iç organlar", diye ısrar etti Olivia, "tanrılara birer adaktı, peki, ama sonuçta, ne oluyordu bunlar? Yakılıyor muydu?"

Hayır, yakılmıyordu.

"Öyleyse? Hiç kuşku yok ki, tanrılara sunulan bir armağanı gömmek, çürümeye bırakmak olmazdı..."

"*Los zopilotes*," dedi Alonso, "akbabalar." Sunakları boşaltan ve adakları göğe taşıyanlar onlardı.

Akbabalar. "Her zaman mı?" diye sordu gene Olivia, anlamını çözemediğim bir ısrarla.

Alonso yanıt vermekten kaçındı, konuyu değiştirmeye çalıştı, aceleyle bize rahiplerin evlerini tapınaklara (rahiplerin korkunç maskelere bürünmüş yüzleriyle boy gösterdikleri tapınaklara) bağlayan yolları göstermek istedi. Rehberimizin bu ateşli öğretmenlik edasında insanı öfkeliendiren bir şeyler vardı, çünkü bize zavallı cahil kafalarımıza girsin diye basitleştirilmiş bir ders aktarırken, kendisinin daha fazlasını, kendine sakladığı ve bize söylemekten özenle kaçındığı şeyleri bildiği izlenimini veriyordu. Belki de Olivia'nın fark ettiği ve onu belli bir andan sonra soğuk bir sessizlik içine kapanmaya götüren bu oldu; kazıları ziyaretimizin kalanı boyunca ve sonra bizi Oaxaca'ya geri götüren sarsıntılı jipte Olivia'nın sessizliği sürdü.

Baştan sona kavisli yol boyunca, önümde oturan Olivia'nın bakışını yakalamaya çalışıyordum; ama jipin sarsıntıları ya da oturduğumuz yerler arasındaki düzey farkı nedeniyle, bakışımın onun gözlerine değil dişlerine denk geldiğini fark ettim (dalıp gitmiş bir yüz ifadesi içinde dudaklarını yarı aralık tutuyordu), ilk kez gülümseyişin aydınlık parıltısı olarak değil, kendi işlevlerine uygun araçlar olarak gördüğüm dişler: Etin içine girmek, parçalamak, öğütmek. Nasıl gözlerindeki ifadeye bakarak bir insanın düşüncesini

anlamaya çalışırsak, işte şimdi ben bu keskin ve güçlü dişlere öyle bakıyor ve orada bir arzunun, bir bekle-yişin alıkonulduğunu hissediyordum.

Otele girip, odamızın bulunduğu kısma ulaşmak için geçmemiz gereken büyük salona (manastırın eski şapeli) doğru yöneldiğimizde, binlerce kıvrım, çevrinti ve fışkırtıyla dökülen, fokurdayan ve çağıldayan bir şelalenin gürültüsünü andıran bir gürültü çarptı kulağımıza. Ne kadar yaklaşırsak, bu tekbiçimli gürültü o kadar büyük bir kuş kafesinde kanatlarını çırpan bir kuş sürüsününkine benzer cıvıltılar, ötüşler, cikcikler, gıdıklamalar bütünü içinde parçalanıyordu. Eşikten (salon koridora göre birkaç basamak daha alçaktı), kurulu sofralar çevresinde oturmuş bayanların kafaları üzerinde bir uçtan bir uca uzanan baharlık şapkalar belirirdi gözlerimizin önünde.

Bütün ülkede yeni cumhurbaşkanının kampanyası yürütülüyordu: Resmi adayın karısı, Oaxaca'nın ileri gelenlerinin eşlerine muazzam bir çay partisi veriyordu. Geniş, boş kemerin altında, üç yüz Meksikalı bayan hep bir ağızdan konuşuyordu: Bizi hemen etkisi altına alan abartılı akustik olayı, fincanların, çay kaşıklarının ve pasta dilimlerini kesen bıçakların çıkardığı tıngırtıya karışan onların sesleri yaratıyordu. Yuvarlak yüzlü, düz siyah saçlı, yalnızca düğme-lenmiş yakası görülen, kısacası Mao Tse Tung'un resmi giysisinden pek farklı olmayan mavi bir giysi giymiş bayanın renkli dev portresi toplantıya katılanların üstünde duruyordu.

Avluya, oradan da bizim merdivene ulaşmak için, davete katılanların masaları arasından kendimize yol açmamız gerekiyordu; tam çıkışa yaklaşmıştık ki, salonun dibindeki masaların birinden az sayıdaki er-

kek konuklardan biri ayağa kalkıp, kollarını havaya kaldırarak bize doğru geldi. Dostumuz Salustiano Velazco'ydu, cumhurbaşkanlığının yeni kadrosunu temsil eden önemli bir kişiydi ve bu niteliğiyle seçim kampanyasının en hassas aşamalarına katılıyordu. Başkentten ayrıldığımızdan beri onu görmüyorduk ve bütün o coşkusuyla bizimle yeniden karşılaşmaktan duyduğu sevinci bize göstermek ve yolculuğumuzun son durakları konusunda bilgi almak üzere (belki de kadınların utkulu egemenliğinin erkek üstünlüğü konusundaki şövalyece kesinliği bozguna uğrattığı o atmosferden bir an için kurtulmak amacıyla), avluya kadar bize eşlik etmek için sofradaki şeref yerini bıraktı.

Neler görmüş olduğumuz konusunda bilgi almaktan çok, bize bulunduğumuz yerlerde hiç kuşkusuz göremediğimiz ve ancak onunla birlikte olmuş olsak görebileceğimiz şeyleri anlatmaya koyuldu: Bir ülkeyi çok iyi bilenlerin, ülkeyi ziyaret eden dostlarına hep çok iyi niyetlerle uygulamak zorunluluğu hissettikleri, ama her durumda bir yolculuktan dönen ve küçük ya da büyük deneyimlerinden gurur duyan kimsenin zevkini kursağında bırakan bir konuşma şeklidir bu. Heybetli haremlerin neşeli gürültüsü avluda da bize ulaşıyor ve hem bizim söylediğimiz hem onun söylediği sözlerin en az yarısını örtüyordu, öyle ki az önce ona görmüş olduğumuzu söylediğimiz şeyleri görmemiş olduğumuz için bizi paylayıp paylaşmadığından bir türlü emin olamıyordum.

Sesimi yükseltip aceleyle ona "Bugün de Monte Albán'a gittik..." dedim, "...basamaklar, kabartmalar, kurban sunakları..."

Salustiano bir elini ağzına götürdü, sonra havaya kaldırdı, onda sözlerle dile getirilemeyecek denli büyük bir heyecana tanıklık eden bir jestti bu. Bize, tümce tümce izlemekten büyük bir zevk duyacak olduğum, ama şölenin uğultusunda yitip giden arkeolojik ve etnografik ayrıntılardan söz etmeye koyuldu. Hareketlerinden ve 'sangre... obsidiana... divinidad solar...' ['kan... obsidyen... güneş tanrısı...'] gibi yakalamayı başardığım birkaç sözcükten, insan kurbanlarından söz ettiğini anlıyordum, hayranlıkla kutsal dehşetin iç içe geçtiği bir katılımla anlatıyordu: Anlatılanların içerdiği kültürel imalara ilişkin daha büyük bir bilinçle, gezimizin kaba rehberinin tutumundan ayrılan bir tutumdu bu.

O zaman, benden daha yatkın olduğu için Salustiano'nun konuşmasını daha iyi izleyebilen Olivia, ona bir şeyler sorarak araya girdi; o öğleden sonra Alonso'ya sormuş olduğu soruyu yinelediğini anladım, "...akbabaların götürmediği kısımlar... onlar ne oluyordu?" Salustiano'nun gözleri, anladığını belirten kıvılcımlarla Olivia'ya yöneldi, o zaman ben de sorusunun ardındaki niyeti anladım; o kadar ki, Salustiano'nun sesi gizlerini açığa vuran, suç ortaklığını paylaşan kimsenin tonuna büründü, ama sanki sözleri ne denli alçak sesle söylenirse, bizi ayıran gürültü engelini o denli kolaylıkla aşırıyordu.

"Kimbilir... Rahipler... Bu da dinsel törenin bir parçasıydı... Doğruyu söylemek gerekirse, bu konuda pek az şey biliniyor... Gizli törenlerdi bunlar... Evet, tören yemeği... Rahip, tanrının işlevlerini üstleniyordu... dolayısıyla kurban, tanrısal yiyecek..."

Öyleyse, Olivia varmak istediği bu noktayı ona kabul ettirmek amacıyla mıydı? Hâlâ ısrar ediyordu: "Ama nasıl oluyordu, tören yemeği...?"

"Tekrarlıyorum, yalnızca birer varsayım bunlar... Öyle görünüyor ki, hükümdarlarla savaşçılar da katılıyordu... Kurban artık tanrının bir parçasıydı, tanrısal gücü aktarıyordu...". Bu noktada Salustiano'nun tonu değişti, mağrur, dramatik bir nitelik kazandı, coşarak sözlerini sürdürdü: "Yalnızca kurban edilen tutsağı yakalamış olan savaşçı onun etine dokunamıyordu... Ötekilerden ayrı bir yerde duruyor, ağlıyordu..." Olivia henüz tatmin olmuş gibi görünmüyordu: "Ama bu et, bu eti yemek için, mutfak, kutsal mutfak, onu hazırlama tarzı, tatlar, bu konuda herhangi bir şey biliniyor mu?" Salustiano'nun yüzü düşünceli bir hal aldı. Partiye katılan kadınlar iki misli gürültü etmeye başlamışlardı ve Salustiano şimdi gürültüye aşırı duyarlı hale gelmiş görünüyordu: Parmağıyla kulaklarına vuruyor, bu gürültüyle sözlerini sürdüremeyeceğini işaret ediyordu. "Evet, kural- lar olsa gerekti... Elbette, özel bir tören olmaksızın yenemeyecek bir yiyecekti bu... yiyeceğin hak ettiği saygılar... gözüpek gençler olan kurbanlara saygı... tanrılara saygı... başka herhangi bir yiyecek gibi yalnızca yemiş olmak için yenemeyecek et... Ve tadı..."

"Tadının güzel olmadığını söylüyorlar...?"

"Tuhaf bir tat, diyorlar..."

"Çeşitli çeşniler eklemek gerekmiş olmalı... güçlü çeşniler..."

"Belki de o tadın gizli olması gerekiyordu... Bütün tatların o tadı örtmek için bir araya toplanması gerekiyordu..."

Olivia: "Ama rahipler... mutfak hakkında... hiçbir şey yazmamışlar mı... hiçbir şey aktarmamışlar mı...?"

Salustiano hayır anlamında başını sallıyordu: "Sır... onların yaşamı sırıltı kuşanmıştı..."

Ve Olivia, sanki artık ona öneride bulunan Olivia'ydı: "Belki de o tat her durumda ortaya çıkıyordu... öteki tatların ortasında da..."

Salustiano, sanki söylediklerini filtreden geçirircesine parmaklarını dudaklarına koyarak konuşuyordu: "Kutsal bir mutfaktı... mutfağın kurban aracılığıyla ulaşılan öğeler uyumunu kutlaması gerekiyordu, korkunç, alev alev, göz alıcı bir uyum..."

Neredeyse fazla ileri gittiğini hissederek birden sustu, sanki şölen düşüncesi onu görevine çağırmış gibi, masadaki yerine dönmesi gerektiği için artık bizimle kalamayacağını belirterek aceleyle özür diledi bizden.

Akşamın çökmesini beklerken, *zócalo*'nun, sömürge bölgesindeki eski her şehrin merkezi olan, *almendros* adında, ancak badem ağaçlarına hiç de benzemeyen kısa, iyice budanmış ağaçların yeşiliyle kaplı küçük dikdörtgen meydanın revakları altındaki kahvelerden birine oturduk. Resmi aday selamlayan kâğıt bayraklarla şerit flamalar, *zócalo*'ya bir bayram havası vermek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Oaxaca'nın seçkin aileleri revakların altından geçiyorlardı. Amerikalı hippiler *mezcal* satan yaşlı kadını bekliyorlardı. Yırtık pırtık giysileriyle seyyar satıcılar, renkli dokumalarını yere seriyorlardı. Yakındaki bir meydandan, muhalefetin çok az kimsenin katıldığı seçim mitinginin megafonlarının yankısı ulaşıyordu. Yere çömelmiş şişman kadınlar *tortilla* ile çeşitli otları kızartıyorlardı.

Meydanın ortasındaki kioska orkestra çalışıyor, sonlarına yetişip yaşadığım ve unuttuğum tanıdık bir

taşra Avrupa'sı akşamlarının rahatlatıcı anılarını getiriyordu bana. Ama anı bir göz aldatımı gibiydi ve biraz daha iyi gözlediğimde bana uzamda ve zamanda çoğalmış bir uzaklık duygusu veriyordu. Siyahlar giymiş, kravatlı orkestra üyeleri, esmer, soğukkanlı yerli yüzleriyle çokrenkli ve rahat turistler için çalışıyorlardı, sürekli bir yaz mevsiminin sakinleri gibi, takma dişlerinin bütün ihtişamıyla genç havasına bürünen yaşlı kadınlarla erkeklerin oluşturduğu gruplara ve kamburlaşmış, sanki ak saçlılığın gelip sarışın sakallarını ve dalgalı saçlarını beyazlaştırmasını bekliyor muşçasına düşünceye dalmış, sert, kalın giysilere bürünmüş, eski takvimlerde kışı gösteren alegorik figürler gibi omuzlarına heybelerini geçirmiş gençlerin oluşturduğu gruplar için.

"Belki zamanların sonu gelmiştir, güneş doğmaktan sıkılmıştır, Kronos yutacağı kurbanlar olmadığından bir deri bir kemik kalıp ölmüştür, çağlar ve mevsimler altüst olmuştur."

"Belki de zamanın ölümü yalnızca bizi ilgilendiriyor," diye yanıtladı Olivia, "sanki bilmiyormuşuz gibi birbirimizi yiyen, artık tatları hissetmiyormuş gibi yapan bizleri..."

"Şey mi demek istiyorsun, tatlar... burada daha güçlü tatlara ihtiyaçları var çünkü biliyorlar ki... çünkü burada... yiyorlardı..."

"Bizde halen olduğu gibi... Ama şu var ki, biz bunu bilmiyoruz artık, bakmaya cesaret edemiyoruz, onların yaptığı gibi... Onlarda gizemleştirmeler yoktu, dehşet oradaydı, gözlerinin önünde, ta ki kemirmeleri gereken bir kemik kalana dek yiyorlardı, bu yüzden de tatlar..."

"O tadı saklamak için mi?", dedim, Salustiano'nun varsayımlar zincirini sürdürerek.

"Belki de saklanamıyordu, *saklanmamalıydı...* Aksi takdirde, yediğin şeyi yememek gibi bir şey olurdu bu... Belki de öteki tatların işlevi o tadı artırmak, ona yaraşır bir temel oluşturmak, ona onur kazandırmaktı..."

Bu sözler üzerine yeniden dişlerine bakmak gereksinimini duydum, jipteki dönüş yolculuğu sırasında olduğu gibi. Ama o anda, dudaklarından tükürüklü, ıslak dili uç verdi ve hemen geriye çekildi, sanki zihinsel olarak bir şeyleri tadıyormuş gibi. Olivia'nın akşam yemeği menüsünü hayal etmekte olduğunu anladım.

Eğri büğrü demir parmaklıkları olan alçak evler arasındaki bir lokantada bize sundukları bu menü üflenerek elde yapılmış bir cam bardak içindeki pembe bir içecekla açılıyordu: *Sopa de camarones*, yani karides çorbası, o âna kadar tatmadığımız türden bir *chile* (belki de ünlü *chiles jalapeños*) yüzünden son derece acı. Sonra *cabrito*, kızarmış keçi eti; *cabrito*'nun her lokması bir sürprizdi, çünkü dişlerimiz kâh kıtır kıtır, kâh ağızda dağılan bir parçaya denk geliyordu.

Dikkatini yalnızca yediği yemeği tatmaya yoğunlaştırmış gibi görünmekle birlikte, her zamanki gibi çok dikkatli olan Olivia bana "Yemiyor musun?" diye sordu; bu arada ben ona bakarken dalıp gitmiştim. Hayalini kurduğum, onun dişlerinin etime girişi duygusuydu ve dilinin beni damağının kavisine doğru kaldırdığını, tükürükle kapladığını, sonra köpek dişlerinin ucuyla ittiğini hissediyordum. Orada onun karşısında oturmuştum, ama aynı zamanda sanki bir parçam ya da bütün bedenim onun ağzında içeriliyor,

ufalanıyor, lif lif parçalanıyordu. Bütünüyle edilgen bir durum değildi bu, çünkü bir yandan onun tarafından çiğnenirken, bir yandan da onun üzerinde bir etkimin olduğunu hissediyordum, ona ağzının mukoza uzantılarından bütün bedenine yayılan duyumlar aktarıyordum, her titreşiminin kaynağı bendim: Bizi içine alan ve allak bullak eden karşılıklı ve eksiksiz bir ilişkiydi bu.

Kendimi toparladım; kendimizi toparladık. Sarımsak, kişniş, sivri biber, yağ ve sirkeyle hazırlanan haşlanmış frenk incirinin yumuşak yapraklarından yapılmış salatayı (*ensalada de nopalitos*); daha sonra, pembemsi ve kremalı *maguey* (agavenin bir çeşidi) tatlısını tattık, tüm bunlara bir sürahi *tequila con sangrita* eşlik ediyordu, ardından karanfil taneli kahve geldi.

Ancak aramızda yalnızca yiyecekler aracılığıyla kurulan bu ilişki (o kadar ki, yemek dışında herhangi bir imgeyle özdeşleştirilemiyordu), kurduğum düşlerde Olivia'nın en derin arzularını yansıtır hale getirdiğim bu ilişki, aslında onun hiç hoşuna gitmiyordu ve aynı akşam duyduğu rahatsızlığı dışa vuracaktı.

"Ne kadar cansıkıcsın, tekdüzesin," diye başladı söze, az konuşma huyuma ve konuşmayı canlı tutma görevini tamamıyla ona bırakma alışkanlığıma karşı daha önceki bir polemigine yeniden dönerek; özellikle bir lokantanın masasında baş başa oturduğumuzda yeniden alevlenen bir polemikti bu, suçlamalarla dolu iddialarında hakikat payı bulmuyor değildim, ama bu suçlamalarda bir çift olarak birlikte oluşumuzun temel nedenlerini de görüyordum; yani Olivia benden çok daha fazla şeyi çabucak görebiliyor, ayırt edebiliyor, öteki şeylerden ayırarak tanımlayabiliyor-

du, bu yüzden de benim dünyayla olan ilişkim temel olarak ondan geçiyordu. "Hep kendi iç âleminde yaşıyorsun, çevrendeki şeylere katılmayı, yakınındaki kimse için fedakârlık etmeyi beceremiyorsun, bir parça olsun kendinden gelen bir coşkun yok ve her zaman başkalarının coşkusunu söndürmeye hazırsın, cesaret kırıcı ve kayıtsız birisin"; kusurlarımı sıraladığı cetvele bu kez yeni bir sıfat ekledi ya da kulaklarıma yeni bir anlamla yüklü gibi gelen bir sıfat: "Tatsız!"

Bak görüyorsun, tatsızım, diye düşündüm, bu yüzden Olivia'nın beni hoşnutluk duyarak yiyebilmesi için bütün gözüpekligi ve düş gücüyle Meksika mutfağı gerekliydi; en aşırı tatlar, Olivia'nın benim özümle beslenebilmesini bütünleyen şeylerdi, hatta sesleri yükselten bir hoparlör gibi kaçınılmaz bir iletişim aracıydılar.

"Belki sana tatsız gelebilirim", diye karşı koydum, "ama sivri biberlerinkinden daha incelikli ve özlü tat yelpazeleri vardır, yakalamasını bilmek gereken incelikli kokular vardır!"

"Mutfak, tatları başka tatlarla öne çıkarmak sanatıdır", diye yanıtladı Olivia, "ama eğer ana malzeme tatsız tutsuzsa, hiçbir katkı maddesi olmayan bir tadı artıramaz!"

Ertesi gün Salustiano Velazco son zamanlara ait, henüz turistlerin akınına uğramamış bazı kazıları ziyaretimizde bize eşlik etmek istedi.

Toprak düzeyinin hemen üstünde taş bir heykel yükseliyordu, Meksika'daki arkeolojik gezilerimizin ilk günlerinden beri tanımayı öğrenmiş olduğumuz tipik bir görüntüsü vardı: *Chac-mool*'du bu, karnının üzerine konmuş bir tepsiyi tutan, neredeyse Etrüsk

duruşuyla duran, yarı uzanmış insan figürü; her ne kadar iyi huylu, kaba bir kuklayı andırırsa da, kurbanların yürekleri tanrıya bu tepside sunuluyordu.

"Tanrıların ulağı: Ne anlama geliyor bu?", diye sordum, bu tanımı bir rehberde okumuştum. "Adaklar tabağını almak üzere tanrıların yeryüzüne gönderdiği bir iblis mi? Yoksa tanrıların karşısına çıkıp, onlara yiyeceği sunması için insanların görevlendirdiği bir görevli mi?"

"Kimbilir...", diye yanıtladı Salustiano, çözümsüz sorular karşısında takındığı dalgın havayla, sanki bilgisinin başvuru kitapları olarak sahip olduğu iç sesleri dinliyormuş gibi. "Kendi iç organlarını tabak üzerinde sunan, sunağa sırt üstü yatmış kurbanın kendisi olabilir... Ya da yarın sıranın kendisine geleceğini bildiği için kurbanın duruşunu takınan rahip olabilir... Bu tersine çevrilebilirlik olmasa insan kurban etme düşünülmesi olanaksız bir şey olurdu... herkes potansiyel olarak tanrılara kurban sunan rahip ve kurbandı... kurban, başkalarını kurban olarak yakalamak amacıyla savaştığı için kurban olmayı kabul ediyordu..."

"Kendileri de insan yiyen kimseler oldukları için mi onları yiyebiliyorlardı?", diye ekliyorum, ancak Salustiano artık yaşam ve kozmos sürekliliğinin simgesi olarak yılandan söz ediyor.

Bu arada, ben anlamıştım. Olivia'ya karşı haksızlığım, kendimi onun tarafından yeniyor olarak düşünmektir, oysa onu yiyen ben olmalıydım, hatta öyleydim (her zaman öyle olmuşum). En çekici tadı olan insan eti, insan eti yiyeninkidir. Ancak açgözlülikle Olivia'yla beslenerek, onun damağına artık tatsız gelmemeyi başarabilirdim.

O akşam Olivia'yla sofraya aklımda bu düşünceyle oturdum. Gözünden asla hiçbir şey kaçmayan Olivia "Neyin var? Bu akşam bir tuhafısın," dedi. Bize sundukları yemeğin adı *gorditas pellizcadas con manteca*'ydı, sözcüğü sözcüğüne: "Tereyağda çimdiklenmiş tombul kızlar." Ben her köftede, kösnül bir çiğnemeyle, yaşamsal özsuların vampirimsi emilmesiyle, Olivia'nın bütün çeşnisini yutmaya veriyordum kendimi, ama üç terim arasındaki (ben-köfte-Olivia) bir ilişki olması gereken şeye baskın bir rol edinen dördüncü bir terimin girdiğini fark ediyordum: Köftele- rin adı. Özellikle '*gorditas pellizcadas con manteca*' adını tadıyor, içime alıyor ve kendimin kılıyordum. O kadar ki, yemekten sonra gece birlikte otel odamıza çekildiğimizde adın büyüğü üzerimdeki etkisini göstermeye devam etti. Ve Meksika'daki seyahatimiz boyunca ilk kez kurbanı olduğumuz büyülenme bozulup, birlikteliğimizin en iyi anlarına katkıda bulunan esin yeniden bize döndü.

Sabah, yatağımızda oturmuş bulduk kendimizi, yüzümüzde taş heykellerin anlamsız ifadesi, dizlerimizin üzerinde otelin özelliksiz sabah kahvaltısı tepsi- siyle; servise *mangos, papayas, chirimoyas, guaya- bas*'ın da, etlerinin tatlılığı içinde ekşilikler ve buruk- luklar gizleyen meyvelerin de konmasını isteyerek kahvaltıya yerel tatlar eklemeye çalışıyorduk.

Yolculuğumuz Maya'ların topraklarına doğru yön değiştirdi. Arkalarında bitkilerle örtülü sık dağla- rın uzandığı Palenque tapınakları tropikal ormandan yükselir: Kökleri andıran çok sayıda gövdesi bulunan kocaman incir ağaçları, leylak rengi yaprakları olan *maculís, aguacates*, her ağaç sarmaşanlardan, sarmaşık- lardan ve sarkık bitkilerden bir örtüye sarınmış. Ya-

zıtlar Tapınağının dik merdiveninden inerken başım döndü. Merdivenlerden hoşlanmayan Olivia benimle gelmek istememiş, tapınaklar arasındaki meydanda sürekli olarak otobüslerden boşalıp otobüslere doluşan, ses ve renk cümbüşü içindeki turist grupları kalabalığına karışmıştı. Tek başıma Jaguar Güneş kabartmasına kadar Güneş Tapınağına, profilden görünen *quetzál* (sinekkuşu) kabartmasına kadar Yapraklı Haç Tapınağına çıkmıştım, daha sonra da Yazıtlar Tapınağına; Yazıtlar Tapınağı yalnızca anıtsal merdiveni çıkmayı (ve ona karşılık gelen inmeyi) gerektirmekle kalmıyor, aynı zamanda yeraltı kriptasına giden küçük merdiveni karanlıkta inmeyi (ve ona karşılık gelen çıkmayı) gerektiriyordu. Kriptada kral-rahibin mezarı yer alır (bunun, birkaç gün önce Mexico City'deki Antropoloji Müzesi'nde mükemmel bir kopyasını görme imkânım olmuştu): Mezarın son derece karmaşık biçimde oyulmuş taş kapağında, kralın bilimkurgu anlatılarına özgü, bizim gözümüzde uzay füzelerini fırlatmaya yarayan düzeneklere benzeyen, oysa bedeninin yeraltı tanrılarına doğru inişini ve bitkilerle yeniden doğuşunu temsil eden bir düzeneği döndürdüğü görülür.

Aşağı indim, jaguar güneşin ışığı altında, yaprakların yeşil özsuyu okyanusunda yeniden yukarı çıktım. Dünya bir çevrintiye dönüştü, kral-rahibin bıçağı boğazımı kesmiş, yüksek basamaklardan kameraları, geniş kenarlıklı çirkin hasır şapkalarıyla turist kalabalığının üzerine düşüyordum, güneş enerjisi incecik kan ve klorofil ağlarından akıyordu, ben çiğnenen ve hazmedilen şeylerin bütün liflerinde, yiyerek ve hazmederek güneşi kendilerinin kılan bütün liflerde yaşıyor ve ölüyordum.

Olivia'nın beni beklediği bir ırmağın kıyısındaki bir lokantanın hasır ardağı altında, dişlerimiz aynı ritimle ağır ağır hareket etmeye koyuldu ve bakışlarımız yılanlara özgü bir yoğunlukla birbirine dikildi. Karşılıklı olarak birbirimizi yutma acısına boğulmuş birer yilandık, bizi de hepimizi hazmeden, her aşk ilişkisine kendi damgasını vuran evrensel yamyamlığın yutma ve hazım s¼recinde kesintisiz olarak sindiren ve bedenlerimiz ile *sopa de frijoles, huacínango a la veracruzana, enchiladas...* arasındaki sınırları yok eden yılanın yuttuğunun bilincinde olarak.

Kulak Kesilmiş Bir Kral

Asa sağ elle, dik olarak tutulmalıdır, yere bırakırsan vay haline, zaten koyacak yer bulamazsın, tahtın yanında, ne bileyim, bir bardağı, bir kül tablasını, bir telefonu koyabileceğin küçük masalar, konsoller ya da sehpa yoktur; taht, dar ve dik basamakların üzerinde tek başına durur, düşürdüğün her şey yuvarlanıp gider ve bir daha bulamazsın. Asa elinden kayarsa vay haline, ayağa kalkmak, asayı almak için tahttan inmek zorunda kalırsın, kral dışında kimse dokunamaz ona. Bir kralın bir mobilyanın altına yuvarlanan asaya ya da eğildiğinde başından kolaylıkla kayıp düşebilecek taca ulaşmak için yerde uzanması da doğrusu pek hoş olmaz.

Dirseğini tahtın koluna dayayabilirsin, böylece kolun yorulmamış olur: Gene asayı tutan sağ elinden söz ediyorum; sol ele gelince, o boşta durur; onunla kaşınan bir yerini kaşyabilirsin; kimi zaman kakım harmani boynunda bir kaşınma hissi yaratır, sonra bu his sırtına doğru yayılıp bütün bedenini sarar. Yastığın kadifesi de, ısındığında, kaba etlerde, kalçalarda kaşınma hissi yaratır. Parmaklarını neren kaşınıyorsa oraya götürmekten, altın tokalı kemerini çözmekten, yakarı, nişanlarını, püsküllü omuzluklarını yana kaydırmaktan çekinme. Kralsın, kimse tek söz edemez, yok bir de etselerdi bari.

Başını hareket ettirmemelisin, unutma, taç başının tepesinde dengede durur, tacı rüzgârlı bir günde

kulaklarına kadar geçirdiğin bere gibi geçiremezsin başına; taç, onu ayakta tutan tabana oranla daha geniş bir kubbe biçiminde son bulur, bu da dengesinin sağlam olmadığı anlamına gelir: Uykulayacak, çeneni göğsüne yaslayacak olursan, aşağı yuvarlanıp paramparça olur; çünkü kırılığandır, özellikle pırlantalarla bezenmiş altın filigran kısımları. Kaymak üzere olduğunu hissettiğin an, başını hafifçe oynatarak tacın konumunu düzelterek denli uyanık olmalısın, ama tacın, işlemeli kumaşlarıyla ona sürünen sayvana çarp-maması için çok ani bir hareketle yukarı doğru kalkmamalısın. Kısacası, kişiliğinin doğal bir parçası olduğu varsayılan krallara özgü duruşu korumalısın.

Hem gereksiz çabalara girmenin âlemi ne? Kral-sın, arzu ettiğin her şey zaten senin. Sana yiyecek, içecek, çiklet, kürdan, her markadan sigara getirmele-ri için –üstelik hepsi gümüş bir tepsinin üzerinde– bir parmağını kaldırman yeterli; uykun geldiğinde, taht rahattır, içi yumuşak kumaşlarla doldurulmuştur, gö-rünüşte her zamanki konumunu koruyarak gözlerini yumman, tahtın arkalığına kendini bırakman yeterli-dir: Uyanık ya da uykuya dalmış olman hiçbir şeyi de-ğiştirmez, kimse farkına varmaz bunun. Tuvalet ihtiyaçlarına gelince, adına yaraşır her tahtta olduğu gibi, tahtta bir delik bulunduğunu herkes çok iyi bi-ler; günde iki kez koku varsa daha da sık gelip otura-ğı değiştirirler.

Uzun sözün kısası, herhangi bir biçimde yer de-ğiştirmen gerekmesin diye her tür önlem alınmıştır. Hareket edecek olursan, hiçbir şey kazanmayacağın gibi, her şeyini yitirirsin. Ayağa kalkar, birkaç adım bile olsa uzaklaşır, bir anlığına bile olsa tahtı gözden yitirirsen, döndüğünde tahta bir başkasının oturmuş

olduğunu görmeyeceğini kim garanti edebilir? Ola ki sana benzeyen, tıpatıp benzeyen birisidir bu! Şimdi gel de kanıtla kral o değil, benim diye! Bir kralın ayırt edici özelliği, tahtta oturması, tacını ve esasını taşımasıdır. Madem bu vasıflar senin elinde, en iyisi bir an bile uzaklaşma onlardan.

Bacaklarını gevşetme, karıncalanmayı önleme, eklemelerin tutulmasını önleme sorunu var: Doğru, önemli bir rahatsızlıktır bu. Ama her zaman tekme atar gibi ayaklarını oynatabilir, dizlerini kaldırabilir, taht üzerinde büzülüp oturabilir, bağdaş kurabilirsin, tabii kısa sürelerle, devlet meseleleri buna izin verdiği zamanlar. Her akşam ayaklarını yıkamakla görevli kimseler gelip, çeyrek saat süreyle çizmelerini çıkarırlar; sabahleyin, kokuları gidermekle görevli olanlar, koltukaltlarını kokulu pamuk parçalarıyla ovarlar.

Tensel arzulara kapılabileceğin olasılığı da öngörülmüştür. En endamlılarından en zayıf olanlarına, gereğince seçilip eğitilmiş olan saraylı hanımlar, sırayla tahtın basamaklarını çıkıp, geniş, şeffaf ve uçuşan etekleriyle titreyen dizlerine yaklaşmak üzere emrine amadedir. Sen tahtta kalıp, onlar kendilerini sana önden, arkadan ya da yandan sunduklarında yapabileceğin çeşitli şeyler vardır, bunları hemen yapıp işini bitirebilir veya krallığının yükümlülükleri sana yeterince boş zaman bırakıyorsa, işini daha uzun tutabilir, mesela üç çeyrek saatini bu işe ayırabilirsin; bu durumda, bir yandan müzisyenler hoş ezgiler çalarken, kralın mahremiyetini yabancı gözlerden uzak tutmak üzere sayvanın perdelerini kapatmak uygun olur.

Kısacası, bir kez tacını giyip hükümdar olduktan sonra, hiç hareket etmeden, gece gündüz, tahtta oturman kendi yararına olur. Geçmiş tüm yaşamın kral

olmayı beklemekle geçmişti; artık kralısın; öyleyse hükümdarlığını icra etmekten başka bir şey kalmıyor geriye. Hükümdarlık etmek dediğin de, bu diğer uzun bekleyişten başka nedir ki? Tahttan indirileceğin ânı, tahtı, asayı, tacı, kelleni yitireceğin ânı beklemekten başka.

Saatler bir türlü geçmek bilmez; taht salonunda kandillerin ışığı hep aynıdır. Sen akıp giden zamanı dinlersin: rüzgârınıkini andıran bir uğultu; rüzgâr, sarayın koridorlarında veya kulağının dibinde eser. Kralların saatleri yoktur: Zamanın akışına yön verenlerin onlar olduğu düşünülür; mekanik bir düzeneğin kurallarına tabi olmak kral hazretlerine yaraşmazdı. Dakikaların birörnek uzanışı, ağır ağır oluşan bir kum yığını gibi üzerini örtmekle tehdit eder seni, ama sen bundan nasıl kaçınacağını bilirsin. Kulağını dikip, bir saatten ötekine değışen saray gürültülerini tanımayı öğrenmen yeter: Sabahları kulede bayrak çekme borusu çalar, krallık levazım kamyonları azık ambarının avlusuna sepetlerle bidonları boşaltırlar; hizmetçiler *loggia*'nın korkuluğı üzerinde halıları silkelerler; akşamları kapatılan demir parmaklıklar gıcırda, mutfaklardan bir tabak çanak gürültüsü yükselir; ağıllardan gelen birkaç kişneme sesi kaşığı saatinin geldiğini haber verir.

Saray bir saattir: Onun sesli rakamları güneşin seyrini izler, görünmez akrebiyle yelkovanı çivili tabanların zeminde çıkardığı ses ve tüfek dipçiklerinin tokuşması ile nöbet değışimini gösterir; buna, avluda tatbikat yaptırılan tank paletlerinin çakıllı kumda çıkardığı ses karşılık verir. Gürültüler alışılmış sırası içinde, bildik aralıklarla yineleniyorsa, emin olabilir-

sin, krallığın herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya değildir: Şimdilik, şu saat, bugün de.

Tahtına gömülmüş, elini kulağına götürüyorsun, hiçbir fısıltıyı, hiçbir yankıyı azaltmasınlar diye sayvanın kumaş döşemelerini yana çekiyorsun. Günler senin için kâh net, kâh neredeyse algılanamaz seslerin birbirini izleyişidir; bu sesleri birbirinden ayırmayı, geldikleri kaynağı ve uzaklıklarını değerlendirmeyi öğrendin, birbirlerini nasıl izlediklerini biliyorsun, sessizlik anlarının ne kadar sürdüğünü biliyorsun, kulağına ulaşmak üzere olan her gümbürtüyü, gıcirtıyı veya tıngırtıyı sen zaten bekliyor, imgeleminde onu önceliyorsun, sesi duymazsan sabırsızlanıyorsun. Ta ki işitme duyusunun ipi yeniden düğümleninceye, iyi bilinen gürültüler çözgüsü bir boşluk açılıyormuş gibi görünen noktada boşluğu yamayınca dek kaygın dinmiyor.

Sarayın avlularının, basamaklarının, *loggia*'larının, koridorlarının yüksek, kemerli tavanları vardır: Her adım, her anahtar dönüşü, her hapşırma yankı yapar, gümbürder, yatay olarak, birbirine bağlı odalardan, dalanlardan, sütunlu alanlardan, servis kapılarından; dikey olarak da, merdiven boşluklarından, aralıklardan, aydınlıklardan, borulardan, baca deliklerinden, yük asansörlerinin boşluklarından yayılır ve bütün bu ses yolları sonunda taht salonunda birleşir. İçinde yüzdüğün engin sessizlik gölüne, aralıklı titreşimlerin harekete geçirdiği hava ırmakları dökülür; sen, dikkatli ve tetikte, bunları algılayıp çözersin. Saray baştan aşağı kıvrımlardan, çıkıntılardan oluşur, anatomi ile mimarlığın kendi alanlarından adlarla işlevleri değiş tokuş ettikleri büyük bir kulaktır: *padiglioni* (köşkler / kulak kepçeleri), *trombe* (köşe

bingileri / östaki boruları), *timpani* (alınlık tablaları / kulakdavulları), *chioccirole* (sarmal merdivenler / kulak salyangozları), *labirinti* (labirentler / boşluklar)¹; sen dipte, saray-kulağın, senin kulağının en iç bölgesinde gizlisindir; saray kralın kulağıdır.

Burada duvarların kulakları vardır. Bütün tüllelerin, perdelerin, süslemeli duvar örtülerinin arkasında hafiyeler pusuya yatmıştır. Görevleri saray entrikaları üzerine ayrıntılı raporlar hazırlamak olan senin hafiyelerin, senin gizli servisinin ajanları. Saray hasımlarla dolup taşar, o kadar ki onları dostlardan ayırmak giderek güçleşir: Seni tahtından indirecek komployu kendi bakanlarının ve görevlilerinin hazırlayacağı kesin olarak bilinir. Ve sen, karşı gizli servisin ajanlarının sızmadığı bir gizli servisin olmadığını bilirsin. Belki de maaşlarını senden alan ajanların hepsi aynı zamanda komplocular için çalışıyordur, komplocular bizzat onlardır belki de; işte bu da seni, onlarla arandaki ilişkileri olabildiğince uzun bir süre iyi tutabilmek için onlara maaş ödemeyi sürdürmeye zorlayan şeyin ta kendisidir.

Gizli raporlardan oluşan kalın paketler her gün elektronik makinelerden çıkıp, tahtının basamakları üzerine, ayak ucuna bırakılır. Bunları okumanın yararı yoktur: Ajanlar komploların varlığını teyit etmek zorundadırlar, onların hafiyelik görevlerinin gerekliliğini haklı çıkaran şeydir bu; aynı zamanda da bu komploların çok yakın bir tehlike oluşturmadığını belirtmek zorundadırlar, bu da onların hafiyelikle-

¹ Calvino'nun kullandığı sözcüklerin hem mimarideki hem anatomideki anlamlarının aynı anda korunarak Türkçeye çevrilmesi olanaksız olduğu konusunda, parantez içindeki Türkçe açıklamalarda sözcüklerin önce mimarideki, sonra da anatomideki anlamları verilmiştir. (Çev.)

rinin etkili olduğunu kanıtlar. Kaldı ki, hiç kimse sana hitaben yazılmış bu raporları okuman gerektiğini düşünmez: Taht salonunda, okumak için yeterli ışık yoktur ve bir kralın hiçbir şey okumaya ihtiyacı olmadığı düşünülür, kral bilmesi gereken şeyleri zaten bilir. Kendini rahatlatmak için, günlük çalışma saati olan sekiz saat boyunca gizli servislerin ofislerinden geldiğini işittiğin elektronik makinelerin tıkırtısı yeterlidir. Bir görevliler grubu yeni verileri belleğe kaydeder, ekranda karmaşık çizelgeleri izler, baskı makinelerinden yeni raporları alır, belki de havanın yağmurlu mu güzel mi olacağına ilişkin çok küçük değişikliklerle her gün yinelenen aynı rapordur bunlar. Çok küçük değişikliklerle aynı baskı makineleri komplocuların gizli genelgelerini, başkaldırı emirlerini, tahttan indirilip öldürülmene ilişkin ayrıntılı planları basarlar.

İstersen, okuyabilirsin bunları. Ya da okumuş gibi yapabilirsin. Ajanlar gerek senin emirlerini, gerek düşmanlarının emirlerini izler; sonra, işittikleri şeylerden yalnızca kodlardan oluşan formüllere çevrilebilecek olanları, özellikle resmi modellere uygun gizli raporlar düzenlemek amacıyla üzerinde çalıştıkları programlara koyulabilecek olanları kayda geçirirler. Bu sayfaların gözlerinin önüne serdiği gelecek ister tehdit edici olsun ister rahatlatıcı, artık senin değildir, senin belirsizliğini çözemez. Sana açıklanmasını istediğin şey bir başkasıdır, seni uykusuz bırakan, geceleri soluğunu tutup beklemene yol açan korku ile umut, kulaklarının kendinle ilgili olarak, yazgınla ilgili olarak öğrenmeye çalıştığı şeyler başkadır.

Bu saray, tahta çıktığında, senin sarayın olduğu anda, sana yabancı bir saray haline geldi. Taç giyme törenine katılan kortejin başında geçit törenine katıldığında, artık uzaklaşmanın ne ihtiyatlı ne de kral adabına uygun olduğu bu salona çekilmeden önce, meşaleler ve flamalar arasında sarayı son bir kez bir baştan bir başa geçtin. Koridorlarda, ofislerde, mutfaqlarda dolaşan bir kral görülmüş müdür hiç? Senin için sarayda bu salon dışında başka bir yer yok artık.

Öteki odalarla ilgili olarak anımsadıkların, onları son kez gördüğünden aklında kalanlar, kısa sürede belleğinde soluk birer anıya dönüştü; kaldı ki, taç giyme törenini kutlamak için süslerle bezendiklerinden odalar tanınmaz hale gelmişlerdi, oralara girsen yolunu kaybederdin.

O zaman sadık izleyicilerin olan (şimdi besbelli sana ihanet etmeye hazırlanan) kimselerin başında saraya yönelik saldırıya geçtiğin zamanki savaş günlerinin son anları belleğinde daha net kalmış: Havan topraklarıyla al aşağı edilen tırabzanlar, yangınların alevlere bürüdüğü, yaylım ateşlerinin delik deşik ettiği duvarlardaki gedikler. Artık o sarayı, şimdi tahtında oturduğun saray olarak düşünemiyorsun; kendini yeniden o sarayda bulsan, çevrimin tamamlandığının ve yıkımın bu kez seni sürükleyip götürdüğünün bir işareti olurdu bu.

Ondan da önce, öncelinin sarayında dolaplar çevirerek geçirdiğin yıllarda, senin konumundaki görevlilere yalnızca bazı belirli odalar tahsis edildiğinden ve hırslarını bir kez kral olunca o yerlerin görünüşüne getireceğin değişikliklere yansıttığından, gene başka bir saray görüyordun. Her kralın tahta çıkar çıkmaz verdiği ilk emir, her odanın düzenini ve kul-

lanımını, mobilyaları, döşemeleri, duvar kaplamalarını değiştirme emridir. Sen de yaptın bunu, bu yolla saraya gerçek mülkiyetinin damgasını vuracağına inanıyordun. Oysa tek yaptığın, hiçbir şeyin kaçamadığı unutuşun öğütme makinesine başka anılar atmak oldu.

Elbette, sarayda, her ne kadar yılların etkisiyle yok olan eski havalarını kazandırmak amacıyla baştan aşağı yenilenmiş olsalar da tarihi adı verilen ve görmekten hoşnutluk duyacağın salonlar var. Ama, yakınlarda turistlerin ziyaretine açılan salonlar bunlar. Onlardan uzak durmak zorundasın: Tahtına büzölmüş, seslerden oluşan takviminde açıklık alanda yolcu otobüslerinin güröltüsünden, rehberlerin konuşmasından, değişik dillerde dile getirilen hayranlık nidalarının oluşturduğu korolardan ziyaret günlerini çıkarıyorsun. Ziyarete kapalı günlerde de, kesinlikle buralara girmemen önerilir: Aksi halde, odaların bakımıyla görevli kimselerin süpürgelerine, kovalarına ve temizlik maddesi bidonlarına takılıp tökezlersin. Geceleyin, yolunu kesen alarm sinyallerinin kırmızımsı ışığı seni hareketsiz bırakır, yolunu yitirirsin, sonra sabahleyin kameralarla kuşanmış turist gruplarının, permalı saçlarının üzerine mavi başörtülerini geçirmiş takma dişli bir sürü yaşlı hanımın, pantolonlarının üzerinde çiçekli gömlekleri ve geniş kenarlıklı hasır şapkalarıyla şişman beylerin yolunu kestiğini görürsün.

Sarayın senin için bilinmedik ve bilinemez kalıyorsa, onu parça parça yeniden kurmayı deneyebilirsin, her ayak patırtısını, her öksürük sesini uzamın belirli bir noktasına yerleştirerek, her ses göstergesi-

nin çevresinde duvarlar, tavanlar, zeminler hayal ederek, gürültülerin yayıldığı boşluğa ve çarptıkları engellere bir biçim vererek, zihninde görüntüleri canlandırmayı seslere bırakarak. Hafif bir tıngırtı, yalnızca bir fincan tabağında dengesiz durup düşen çay kaşığı değil, aynı zamanda dantel kenarlıklı bir keten sofra örtüsünün örttüğü, üzerinde salkımlar sarkan uzun bir cam bölmenin aydınlattığı bir masa köşesidir de; yumuşak bir düşme sesi yalnızca bir farenin üstüne atılan bir kedi değil, aynı zamanda çivilerle kaplı tahta parçalarıyla kapatılmış, küflü, rutubetli bir mahzendir.

Saray, kâh açılan, kâh büzülen, zincirlerden bir yumak gibi kenetli duran sesli bir binadır. Sarayı, yankıların rehberliğinde gezebilirsin, çatırtıların, gıcırtıların, küfürlerin yerlerini belirleyerek, soluk alıp vermeleri, hışırtıları, mırıltıları, çağıldamaları izleyerek.

Saray, kralın gövdesidir. Gövden gizemli mesajlar gönderir sana, sen korkuyla, kaygıyla alırsın bu mesajları. Bu gövdenin bilinmedik bir parçasında bir tehdit barınır, ölümün çoktan orada pusuya yatmıştır, sana ulaşan sinyaller belki de seni kendi içinde gömülü bir tehlike konusunda uyarır. Tahtta eğri büğrü oturan, artık belki de senin gövden değil, taç giydikten bu yana gövdenin kullanımından yoksun bırakıldın, artık kişiliğin seninle muammalar yoluyla konuşan bu karanlık, yabancı evin uzamına yayılmış. Ama gerçekten de bir şeyler değişti mi? Önceden de ne olduğun hakkında pek az şey biliyor veya hiçbir şey bilmiyordun. Ve bundan korkuyordun, tıpkı şimdi olduğu gibi.

Saray, kalbin atışı gibi, düzenli, hep aynı seslerden kurulu bir çözüdür; ondan, başka, uyumsuz, öngörülmedik sesler kopar. Bir kapı çarpar, nerede?, biri basamaklardan koşar, yitip giden bir çığlık işitilir. Geçmek bilmeyen bekleme anları başlar. Uzun ve keskin bir ıslık çalar, belki de kulenin bir penceresinden. Bir başka ıslık karşılık verir, aşağıdan. Sonra, sessizlik.

Bir gürültüyü ötekine bağlayan bir öykü var mıdır? Belki de tek tek gürültülerin her birinde değil, arada, onları ayıran duraklamalarda gizlenen bir anlam aramaktan alamazsın kendini. Ve eğer bir öykü varsa, seni ilgilendiren bir öykü müdür bu? Seni de içine alacak bir sonuçlar dizisi midir? Yoksa yalnızca sarayın günlük yaşamını oluşturan birbiriyle bağlantısız birçok olaydan birisi mi söz konusudur? Keşfettiğini sandığın her öykü senin kişiliğine gönderir, kralın etken ya da edilgen bir rol oynamadığı hiçbir şey olmaz sarayda. En zayıf işaretten yazgına ilişkin bir umut çıkarabilirsin.

Kaygılı kimse için, kuralı ihlal eden her gösterge bir tehdit gibi görünür. En küçük bir ses olayı sana korkularının gerçekleştiğini haber veriyor gibi görünür. Ama bunun tam tersi de olamaz mı? Çevrimsel yinelemelerden bir kafesin tutsağı olarak, boğucu ritmi bozan her notaya, hazırlanan her sürprizin açıklanışına, kapı sürgülerinin her açılışına, zincirin her parçalanışına umutla kulağını dikersin.

Belki de tehdit gürültülerden çok sessizliklerden gelir. Nöbet değişimini kaç saattir duymuyorsun? Ya sadık nöbetçiler manganı komplocular ele geçirmişse? Niçin mutfaklardan her zamanki tencerelerin çarpma sesi gelmiyor? Belki de güvenli aşçıların yerini bütün

hareketlerini sessizlik içinde yapmaya alışmış bir kiralık katiller grubu almış, şimdi bu zehirleyiciler sessizce yemeklerine siyanür katıyorlar...

Ya da belki de tehlikenin barındığı yer, bu düzenliliktedir. Borazancı her gün borazanı aynı saatte çalar: Ama sence bu kez aşırı bir istekle çalmıyor mu? Davulların çalınışında aşırı şevkin göstergesi tuhaf bir ısrar fark etmiyor musun? Manganın devriye yolu boyunca yankılanan adımlarının sesinde bugün neredeyse bir ölüm mangasınınkini andıran iç karartıcı bir tempo var gibi... Tankların paletleri çakıllı kum üzerinde neredeyse gıcırta çıkarmaksızın ilerliyor, sanki düzenekler her zamankinden fazla yağlanmışçasına: bir çatışma öngörüldüğünden mi yoksa?

Belki muhafız birlikleri artık senin sadık adamlarından oluşan birlikler değil... Ya da, onların yerine başkaları geçmediyse bile, onlar komplocuların tarafına geçtiler... Belki de her şey önceki gibi gidiyor, ama saray çoktan saldırganların eline geçmiş durumda; seni henüz yakalamadılar, çünkü senin artık hiçbir önemin yok; seni, artık bir taht olmayan tahtta unuttular. Sarayın yaşamının düzenli olarak sürüp gitmesi, krallığa yönelik darbenin gerçekleştiğinin bir işareti, yeni bir kral yeni bir tahtta oturuyor, senin cezan verilmiş bile ve öylesine geri döndürülmesi olanaksız bir ceza ki bu, infaz etmek için acele etmeye gerek duyulmuyor...

Saçmalama. Sarayda hareket ettiğini işittiğin her şey, emrettiğin kurallara tam anlamıyla karşılık geliyor: Ordu, kurulu bir saat gibi emirlerine uyuyor, sofraların kurulmasında ve kaldırılmasında, perdelelerin açılmasında ya da alınan buyruklara uygun olarak

tören halılarının yayılmasında sarayın tören kuralları en küçük bir değişikliğe yer vermeksizin sürdürülüyor; radyo yayınına ilişkin programlar daha önce kesin olarak saptamış olduğu gibi. Duruma egemensin, hiçbir şey senin iraden ve denetimin dışında olmuyor. Havuzda vıraklayan kurbağa da, körebe oynayan çocukların patırtıları da, yaşlı mabeyincinin merdivenin basamaklarından baş aşağı düşüşü de, her şey senin tasarımına uyuyor; her şey, kulağına işitilebilir sesler olarak gelmeden önce senin tarafından düşünülmüş, kararlaştırılmış, ayarlanmış. Burada senin istemediğin bir sinek bile uçmaz.

Ama belki de her şeye egemen olduğunu düşündüğün şu anki kadar her şeyi yitirmeye yakın olmamıştın hiçbir zaman. Sarayı her ayrıntısıyla düşünme, onu zihninde kapsama yükümlülüğü sinir bozucu bir çabaya zorluyor seni. İktidarın dayandığı ısrar, zafere ulaştığı andaki denli kırılğan olmamıştır hiçbir zaman.

Tahtın yanında, arada bir, bir tür gümbürtünün işitildiği bir duvar parçası var: Bir kapının çalınması gibi uzaktan gelen sesler. Duvarın öteki tarafına vuran birisi mi var? Ama belki de bir duvardan çok çıkıntı yapan bir direk veya bir dikme, hatta içi boş bir sütun, belki de kilerlerden çatıya dek sarayın bütün katlarını geçen dikine bir boru sistemi, sözgelimi kazanlardan yola çıkan bir buhar borusu. Bu yolla gü-rültüler boylu boyunca bütün binayı kat ediyor; sarayın bir noktasında, hangi katta olduğu belli değilse de, kuşkusuz taht salonunun üstünde veya altında, bir şey direğe çarpıyor; bir şey ya da birisi; yumruğuyla düzenli vuruşlar yapan birisi; hafifleyerek gelen

yankıya bakılırsa darbeler uzaktan geliyor. Karanlık bir derinlikten yükselen vuruşlar, evet, aşağıdan, yerin altından yükselen vuruşlar. Sinyal mi bunlar?

Bir kolunu uzatarak yumruğunla çıkıntıya vura bilirsin. Tam şu an işittiğin gibi yinele vuruşları. Sessizlik. İşte yeniden işitiliyor. Duraklamalar ve sıklık sırası biraz değişti. Bu kez de tekrarlar. Bekle. Gene yanıt gelmekte gecikmiyor. Bir diyalog kurabildin mi?

Diyaloga girebilmen için dili bilmen gerekir. Arka arkaya bir dizi vuruş, bir duraklama, tek tek başka vuruşlar: Bir koda çevrilebilecek sinyaller mi bunlar? Birisi harfler, sözcükler mi oluşturuyor? Birisi seninle iletişime mi geçmek istiyor, sana acil olarak söylemesi gereken bir şeyler mi var? En yalın anahtarı denene: bir vuruş *a*; iki vuruş *b*... Ya da Mors alfabesini, kısa seslerle uzun sesleri birbirinden ayırmaya çalış... Zaman zaman gönderilen mesajın, bir müzik dizisinde olduğu gibi, belli bir ritmi varmış gibi geliyor sana: Bu da, senin dikkatini çekme, seninle iletişime geçme, seninle konuşma niyetinin söz konusu olduğunu kanıtlar... Ama sana yetmiyor bu: Vuruşlar düzenli olarak birbirini izliyorsa, bir sözcük, bir cümle oluşturmaları gerekir... İşte şimdiden seslerin çıplak akışı üzerine kendi rahatlatıcı sözcüklerinden oluşan arzunu yansıtmak istiyorsun: "Majesteleri... biz kullanın nöbetteyiz... pusuları açığa çıkaracağız... uzun ömürler..." Sana söyledikleri bu mu? Tasavvur edilebilecek bütün kodları uygulamayı deneyerek çözme-yi başardığın şey bu mu? Hayır, hiç de böyle bir şey söz konusu değil. Olsa olsa ortaya çıkan mesaj bütünüyle farklı, şöyle bir şey: "Köpek, piç, taht gaspçısı... İntikam... Düşüşün yakındır..."

Sakin ol. Belki yalnızca bir izlenim söz konusu. Bu harf ile sözcük kombinezonlarını yalnızca rastlantı oluşturuyor. Belki de sinyal diye bir şey bile yok ortada: Cereyandan ötürü çarpan bir kapı ya da belki topu zıplatan bir çocuk veya çivi çakan birisi olabilir. Çivi... "Tabut... senin tabutun... şimdi vuruşlar bu sözcüğü oluşturuyor ben bu tabuttan çıkacağım, oraya sen gireceksin... canlı canlı gömüleceksin..." Kısa-cası; anlamı olmayan sözler. Yalnızca kendi zihninin telkini bu biçimden yoksun yankılara kuruntulu sözler ekliyor.

O zaman şöyle de düşünebilirsin: Sen parmak eklemelerle duvara gelişigüzel tıklatarak vurduğunda, kimbilir sarayın neresinde bulunan bir başkası bunları dinleyerek sözcükler, cümleler anladığını sanıyor. Dene. Böyle, düşünmeksizin. İyi ama ne yapıyorsun? Neden böylesine büyük bir dikkat gösteriyorsun, sanki sözcükleri tek tek heceleyerek söylüyormuşsun gibi? Bu duvardan nasıl bir mesaj yolladığını sanıyorsun? "Sen de benden önce tahtı gasp ettin... Ben seni yendim... Seni öldürebilirdim..." Ne yapıyorsun? Görünmez bir gürültü karşısında kendini haklı çıkarmaya mı çalışıyorsun? Kime sesleniyorsun? "Hayatını bağışladım... İntikama kalkışırsan... unutma ki..." Orada, aşağıda, duvara vuranın kim olduğunu düşünüyorsun? Öncelinin, tahttan, üzerinde oturduğun bu tahttan indirdiğin kralın, saray dehlizlerindeki en derin hücreye kapattırdığın tutsağın hâlâ hayatta olduğuna mı inanıyorsun?

Her geceyi yeraltı tam-tamını dinleyerek geçiriyor ve boş yere onun mesajlarını çözmeye uğraşıyor. Ama kulaklarındaki şeyin yalnızca bir gürültü,

heyecan içindeki kalbinin atışı ya da belleğinde beliren ve korkuları, pişmanlıkları uyandıran bir ritmin anısı olduğu kuşkusuz sürüyor. Trenle yapılan gece yolculuklarında tekerleklerin hep aynı sarsıntısı, uykuyla uyanıklık arası yinelenen sözcüklere dönüşür, bir tür tekdüze ezgi niteliği kazanır. Her ses dalgalanmasının kulağında, bir tutsağın yakınmasına, kurbanlarının lanetlerine, öldürtmeyi başaramadığın düşmanlarının tehditkâr soluk alıp verişine dönüşmesi mümkün, hatta olası...

Dinlemekle, bir an olsun dikkatini dağıtmamakla iyi ediyorsun; ama şundan emin ol: Dinlemekte olduğun kimse kendinsin, kendi içinde ses kazanıyor hayaletler. Kendi kendine bile söylemeyi başaramadığın bir şey, acı bir biçimde dile gelmeye çalışıyor... Emin değil misin bundan? İşittiğin şeyin, dışarıdan değil, kendi içinden geldiğini gösteren kesin bir kanıt mı istiyorsun?

Kesin bir kanıtın olmayacak hiçbir zaman; çünkü saray dehlizlerinin tutsaklarla, tahttan indirilen hükümdarın yandaşlarıyla, polisin gözdağı vermek amacıyla düzenli aralıklarla gerçekleştirdiği baskınlarda yakalanan ve hücrelerde unutulmuş yabancılarla dolup taşıdığı bir gerçek... Bu insanların hepsi gece gündüz zincirleri çarpmaya, kaşıkla demir parmaklıklara vurmaya, protestolarını dile getirmeye, isyan ezgilerini söylemeye devam ettikleri için, duvarlarla yerleri ses geçirmez hale getirmene ve bu odaya kalın perdeler döşetmene rağmen, gürültülerinin yankısı sana kadar ulaşıyorsa, bunda şaşacak bir şey yok. Daha önce sana düzenli bir vuruş sesi gibi gelen ve şimdi bir tür alçak sesli, tok bir gök gürültüsüne dönüşmüş olan yankının da dehlizlerden gelmediğini

kimse söyleyemez. Her saray, birkaç canlının gömüldüğü veya birkaç ölünün huzur bulamadığı dehlizler üzerinde yükselir. Elleriyle kulaklarını kapamanın yararı yok: Nasıl olsa onları duymaya devam edeceksin.

Dikkatini sarayın gürültüleri üzerinde yoğunlaştırma, tuzağa yakalanmışçasına orada tutsak kalmak istemiyorsun. Çık! Kaç! Uzaklaş! Sarayın dışında şehir uzanıyor, krallığın başkenti, senin krallığının! Bu kasvetli ve karanlık saraya sahip olmak için değil, çeşit çeşit, renk renk, gürültülü patırtılı, binlerce sesli şehre sahip olmak için kral oldun!

Şehir geceye uzanmış, büzülmüş, uyuyup horluyor, rüya görüp homurdanıyor, bir yandan ötekine her dönüşünde gölge ve ışık lekeleri yer değiştiriyor. Her sabah çanlar çalıyor, ya bir bayramı haber veriyorlar ya da bir tehlikeyi: Mesajlar yolluyorlar, ama sana gerçekten ne söylemek istediklerinden asla emin olamazsın: Yas çanıyla birlikte, rüzgâr esintisine karışmış çılgın bir dans müziği gelir kulağına; şenlikli bir çan sesiyle ise çılgınca çığlıklar patlaması. Dinlemen gereken, şehrin soluğudur: Kesik kesik ve güç bir soluk da olabilir, sakin ve derin bir soluk da.

Şehir, kulağının dibinde uzak bir yankı, seslerden bir gürültü, bir tekerlekler vızıltısıdır. Sarayda her şey durgun iken, şehirde hareket vardır, tekerlekler sokakları aşar, yollar tekerleklerin parmakları gibi akıp gider, plaklar gramafonlarda döner, gramafon iğnesi eski bir plağı tarar, müzik gelip gider, kesintili olarak, bocalar, yolların vınıltılı oluklarına iner veya bacaların körüklerini döndüren rüzgârla yukarı çı-

kar. Şehir, milini senin hareketsiz oturup kulak verdiği yerin oluşturduğu bir tekerlektir.

Yazın şehir sarayın açık pencerelerinden geçer, sarayın bütün açık pencereleriyle ve seslerle, kahkahalar ve gözyaşlarıyla, basınçlı delgilerin gürültüsüyle, taşınır radyoların cızırtısıyla yel gibi uçar. Balkona çıkman boşunadır, yukarıdan çatıları gördüğünde, taç giydiğin günden bu yana, hani kortejin bayraklar, süsler ve muhafız alayları arasında ilerlediği ve her şeyin sana daha o zamandan tanınmaz, uzak görüldüğü günden bu yana, geçmediğin yollara ilişkin hiçbir şeyi tanıyamazsın.

Akşamın serinliği taht salonuna kadar ulaşmaz, ama sen o serinliği buraya kadar ulaşan yaz akşamının uğultusundan tanıyorsun. En iyisi balkona çıkmaktan vazgeçmen: Eline geçecek tek şey, sivrisineklerin seni sokması olur ve kulağının kavkısındaki gürültünün içermediği hiçbir şey öğrenemezsin. Şehir okyanus gürültüsünü kavkının veya kulağın kıvrımlarında nasıl barınıyorsa öyle barındırır içinde: Dikkat kesilip onun dalgalarını dinlersen, artık saray nedir, şehir, kulak, kavkı nedir bilemez olursun.

Arada bir şehrin sesleri arasında bir uyum, bir nota dizisi, bir motif tanırırsın: Bandoların çınlamaları, tören alaylarının tekdüze sesleri, öğrenci koroları, cenaze marşları, bir göstericiler grubunun söylediği devrim ezgileri, göstericileri dağıtan birliklerin karşıtların seslerini bastırmaya çalışarak senin onuruna söyledikleri marşlar, şehrin mutlu yaşamını sürdürdüğünü kanıtlamak üzere bir lokalın hoparlöründen en yüksek sesle yayılan dans havaları, çatışmalarda ölen birisinin yasını tutan kadınların ağıtları. Duyduğun müzik budur; ama müzik denebilir mi buna?

Her sesli gürültüden sen sinyaller, bilgiler, ipuçları almaya devam ediyorsun, sanki bu şehirde müzik aleti çalan, şarkı söyleyen veya plak çalan herkesin tek istediği sana kesin ve tek anlamlı mesajlar iletmekmiş gibi. Tahta çıktığından bu yana dinlediğin şey müzik değil, yalnızca müziğin nasıl kullanıldığının bir kanıtı: Yüksek tabakanın törenlerinde veya kalabalıkların oyalanması için, geleneklerin korunması için, kültür adına, moda adına. Şimdi soruyorsun kendine, yalnızca notaların yan yana dizilişinin zevkine varmak amacıyla bir müziği dinlemek senin için ne anlama geliyordu diye.

Bir zamanlar, sıradan bir ezgide veya karmaşık bir senfonide diline takılan bir motifi yineleyerek, dudaklarınla ya da düşüncenle bir 'nannanannara' mırıldanmak seni neşelendirmeye yetiyordu. Şimdi 'nannanannara'yı mırıldanmaya çalışıyorsun, ama hiçbir şey olmuyor: aklına hiçbir motif gelmiyor.

Açık bir pencereden rüzgârın buraya kadar taşıdığı bir ses, bir ezgi, bir kadın sesi vardı, yaz gecelerinde rüzgârın sana kesintilerle getirdiği bir aşk ezgisi vardı ve birkaç notasını yakaladığını sandığın anda yitip gidiyordu ezgi, onu yalnızca hayal etmeyip, yalnızca duymayı arzulamayıp, gerçekten duyduğundan hiçbir zaman emin değildin, uzun uykusuzluğunun kâbusunda şarkı söyleyen bir kadın sesinin düşüydü bu. İşte sessizce ve dikkatle beklediğin şey buydu; kulak kesilmene yol açan şey korku değildi artık. Her müziğin terk ettiği şehirden artık sana her notası, her tınısı ve her rengiyle net olarak ulaşan bu ezgiyi dinlemeye başladın yeniden.

Uzun zamandır, belki de bütün enerjini tahtı ele geçirmeye yönelttiğin zamandan bu yana, artık hiçbir şey ilgini çekmiyordu. Ama seni yiyip bitiren bu tutkudan artık yalnızca alt etmen gereken düşmanlara karşı duyduğun nefreti, başka hiçbir şey istemene, düşlemene izin vermeyen nefreti anımsıyorsun. O zaman da sana eşlik eden şey bir ölüm düşüncesiydi, gece gündüz, tıpkı şimdi için için oluşmaya başlayan isyandan kendini korumak için koydurduğun sokağa çıkma yasağının karanlığında ve sessizliğinde şehri gözlerken ve boş sokaklarda devriye gezen mangaların ayak seslerini izlerken olduğu gibi. Ve karanlıkta bir kadın sesi karanlık bir pencerenin pervazında, göze görünmez bir biçimde şarkı söylemeye başladığında, birden yaşama ilişkin düşünceler geri dönüyor, arzuların bir nesneye kavuşuyor: Hangi nesne? Belki de gereğinden çok dinlediğin o ezgi değil, hiç görmemiş olduğun o kadın değil: Seni ses niteliğiyle o ses çekiyor, o sesin kendini ezgide sunuşu.

Hiç kuşkusuz bir insandan geliyor bu ses, benzersiz, her insan gibi yinelenemez olan birisinden, ancak bir ses bir insan değildir, havada asılı kalmış, şeylerin katılığından kopmuş bir şeydir. Ses de benzersiz ve yinelenemezdir, ama belki de insandan farklı bir biçimde: Ses ile insan birbirine benzemeyebilir. Gene de gizli bir biçimde, ilk bakışta görünmeyen bir biçimde birbirlerine benzeyebilirler: Ses, insanın en çok gizlediği, en gerçek yönüne karşılık gelebilir. O bedensiz sesi dinleyen, kendi bedensiz benin mi? Öyleyse, onu gerçekten duyuyor, anımsıyor ya da düşünüyor olman, hiç fark etmez.

Gene de, sen o sesi algılayanın kendi kulağın olmasını istiyorsun, demek ki seni çeken yalnızca bir anı veya hayal değil, etten bir gırtlığın titreşimi. Bir sesin anlamı budur: Canlı bir insan vardır, gırtlığı, göğsü, duyguları olan bir insan; o, havaya öteki bütün seslerden farklı bu sesi bırakır. Bir ses küçük dili, tükürüğü, çocukluğu, yaşanmış yaşamın sırrını, zihnin niyetlerini, ses dalgalarına kendine özgü bir biçim verme hazzını katar işin içine. Seni çeken, bu sesin varoluşa, ses olarak varoluşa kattığı zevktir; ama bu zevk seni, o kişinin, sesi değişik olduğu ölçüde, nasıl herkesten farklı olabileceğini hayal etmeye götürür.

Şarkı söyleyen kadını mı hayalinde canlandırmaya çalışıyorsun? Ama hayalinde ona her ne imge yüklemeye çalışırsan çalış, bu imge-ses hep daha zengin olacaktır. Elbette, onun içerdiği olanaklardan hiçbirini yitirmeyi istemezsin; bu yüzden, sesle yetinmen, saraydan dışarı fırlayıp şarkı söyleyen kadını buluncaya kadar şehri sokak sokak gezmenin çekiciliğine kendini kaptırmaman iyi olur.

Ama kendini tutman olanaksız. Bedeninin bir parçası, tanınmayan sesi bulmaya koşuyor. Onun işitilme zevki sana da bulaştığından, dinleyişinin o ses tarafından duyulmasını istiyorsun, sen de bir ses olmayı, senin onu duyduğun gibi onun da seni duymasını istiyorsun.

Şarkı söylemeyi bilmemen çok yazık. Şarkı söylemeyi bilsen, belki de hayatın farklı, daha mutlu olurdu; ya da hüznü olur, ama farklı bir hüznü içerirdi, uyumlu bir melankoniyi. Belki de kral olma gereksinimini duymazdın. Şimdi burada, bu gıcırdayan

taht üzerinde, gölgeleri gözetler halde bulmazdın kendini.

Belki de benliğinin derinliklerine gömülmüş, gerçek sesin, düğümlenmiş boğazından, kuru ve gerili dudaklarından kopamayan ezgi varlığını sürdürüyor. Ya da sesin kente dağılmış geziyor, uğultuya karışmış titreşimler ve tonlar olarak. Kimsenin bilmediği şey; şu an kim olduğunu, geçmişte kim olduğunu ya da kim olabileceğini bu sesin açığa çıkaracak oluşudur.

Dene, dikkatini yoğunlaştır, gizli güçlerine başvur. Şimdi! Hayır mı, bu işte yokum mu diyorsun! Bir daha dene, cesaretini yitirme. İşte, şimdi: mucize! Kulaklarına inanamıyorsun! Yükselen, çeşitli biçimlere bürünen, o kadının sesinin yumuşak rengine uyum sağlayan bu sıcak, bariton titreşimli ses kimin? O kadınla sanki aynı şarkı söyleyen iradenin birbirini tamamlayan ve simetrik iki yüzü söz konusumuşçasına düet yapan kim? Hiç kuşkusuz, sensin şarkı söyleyen, yabancılık ya da rahatsızlık duymadan en sonunda dinleyebildiğin kendi sesin bu.

Ama göğsün kasılı ve dişlerin kenetli duruyorsa, bu notaları nereden çıkarabiliyorsun? Şehrin senin bedeninin fiziksel bir uzantısından başka bir şey olmadığından eminsin: Öyleyse, kralın sesi, krallığının başkentinden değil de nereden gelebilirdi ki? Şu âna kadar tanımadığın o kadının sesini yakalayıp izlemeyi başardığın kavrayışla, şimdi, birleştiklerinde benzersiz bir sesi, yalnızca senin sesin olan sesi oluşturan yüzlerce ses parçasını bir araya getiriyorsun.

Tamam, araya girip dikkatini dağıtan her tür sesi uzaklaştır işitme duyundan, dikkatini topla: Seni çağıran kadının sesiyle senin onu çağıran sesini aynı dinleme niyeti (yoksa kulağın bakışı mı demek ister-

din buna?) içinde bir araya getirmelisin. Şimdi! Yok, henüz değil. Vazgeçme, yeniden dene. Kısa bir süre içinde onun sesi ile senin sesin birbirine karşılık gelecek ve birbirinden ayıramayacağın şekilde iç içe geçecek...

Ama çok fazla ses, çılgınca, keskin, yabancı sesler giriyor araya: Dışarıyı kuşatan, belki de senin içinde yankılanan ölüm gürültüsü kadının sesini boğuyor. Yitirdin onu, kendini yitirdin, sesler uzamına yansıyan parçan şimdi sokağa çıkma yaşağını denetleyen devriyeler arasında yollarda ilerliyor. Seslerin oluşturduğu yaşam bir rüyaydı, belki de rüyalar gibi yalnızca birkaç saniye sürdü; oysa dışarıda kâbus hüküm sürüyor.

Gene de, sen kralısın: Senin başkentinde yaşayan, sesinden tanıyabileceğin bir kadın arıyorsan, bulabilirsin onu. Hafiyelerini harekete geçir, bütün yolları ve bütün evleri taramalarını emret onlara. Ama kim tanıyabilir o sesi? Yalnızca sen. Bu araştırmaları senin dışında hiç kimse yapamaz. Karşına tam gerçekleştirebileceğin bir arzu çıktığında, kral olmanın hiçbir işe yaramadığını fark ediyorsun.

Bekle, hemen moralini bozma, bir kralın başvuracağı birçok çare vardır, istediğini elde etmek için bir yöntem düşünememen mümkün mü? Bir şarkı yarışması düzenleyebilirsin: Kralın buyruğuyla, krallığın güzel şarkı söyleyebilecek bütün kadın kulları saraya gelirler. Ayrıca bu, bir huzursuzluklar döneminde ruhları yatıştırmak ve halk ile kral arasındaki bağları pekiştirmek için kurnazca seçilmiş bir politik hamle olacaktır. Sahneyi kolayca canlandırabilirsin zihninde: Şenlik için hazırlanmış bu salonda, bir sah-

ne, bir orkestra, sarayın en seçkin kesiminin oluşturduğu bir dinleyici kitlesi ve sen tahtında, soğukkanlı, her tiz sesi, her ses titretmesini yansız bir yargıca yaraşır biçimde dikkatle dinliyorsun; birden asanı kaldırıp, açıklıyorsun: "Şu kadın!"

Nasıl tanımazsın onu? Bir ses, kristal avizelerin aydınlattığı salonlarda, eli andıran yapraklarıyla açmış kentliler arasında, geleneksel olarak kral için şarkı söyleyen seslerden ancak bu kadar farklı olabilir; zafer yıldönümlerinde onuruna verilen birçok konse-re katıldın; kral tarafından dinlendiğini bilen her ses soğuk bir mineye, duygusuz bir inceliğe bürünür. Oysa o, gölgeden gelen bir sestir, onu gizleyen karanlıktan hiç çıkmadan kendini ortaya koymaktan ve aynı karanlığın bürüdüğü her varlıkla arasında bir köprü oluşturmaktan hoşnut bir ses.

Ama burada, tahtın basamakları karşısında aynı ses olacağından emin misin? Saraylı şarkıcı kadınların tavrını taklit etmeye çalışmayacağından? Ağırbaşlılıkla onaylayıp, bir sineğin uçuşunu izleyerek dinlemeye alıştığın o birçok sesle karışmayacağından?

O sesi kendini açığa vurmaya itmenin tek yolu, kendi gerçek sesinle, şehrin sesli fırtınasından yarattığın o hayalet sesinle onunla buluşmak olurdu. Şarkı söylemen, her zaman herkesten gizlediğin sesi özgür bırakman yeterli olur ve o, gerçek yüzünle seni tanır, senin sesinle kendi sesini, gerçek sesini birleştirirdi.

Hemen sarayda bir şaşkınlık nidası yayılırdı: "Kral şarkı söylüyor... Kulak verin, kralın nasıl şarkı söylediğine..." Ama söylediği söz, yaptığı hareket ne olursa olsun bir kralı dinlerken takınılması gereken ağırbaşlı tutum üste çıkmakta gecikmezdi. Yüzler ve jestler, "Majesteleri, bir romans seslendirmek lütfun-

da bulundular..." dercesine alçakgönüllü ve ölçülü bir onayı dile getirir ve herkes şarkı söylemenin hükümdarın ayrıcalıklarından biri olduğunda görüş birliğine varırdı (şu da var ki, sonradan alçak sesle bir güzel alay edip kınarlardı seni).

Kısacası, güzel güzel şarkı söyledin, kimse dinlemezdi seni, seni dinlemezlerdi, şarkını, sesini: Kralı dinlemeye koyulurlardı, bir kralın dinlenmesi gerektiği şekilde, yukarıdan geleni ve yukarıda olan ile aşağıda duran arasındaki değişmez ilişkiden başka hiçbir anlama gelmeyi kabul ederek. Kadın da, şarkının tek alıcısı da, seni dinleyemezdi: Duyduğu, senin sesin olmazdı; bir saygı eğilişi içinde kaskatı durup, önyargılı bir yadsımayı maskeleyen, görgü kurallarının gerektirdiği gülümsemeyle kralı dinlerdi.

Kafesten çıkmaya yönelik her girişimin başarısızlığa uğramaya yazgılıdır: Sana ait olmayan, belki de varolmayan bir dünyada kendini aramanın yararı yok. Senin için saray var yalnızca, yankı yapan yüksek kemerler, nöbetçilerin nöbet değişimi, kumlu çakılı gıcırdatan tanklar, anıtsal merdivendeki her defasında senin sonunu ilan ediyor olabilecek telaşlı adımlar. Bunlar, dünyanın seninle konuştuğu yegâne göstergelerdir, bir an olsun dikkatini ayırma bunlardan, dikkatini bir başka yöne çevirir çevirmez, korkularını içinde tutmak ve gözetlemek için çevrende kurduğun bu uzam yırtılır, paramparça olur.

Başaramıyor musun? Kulakların yeni, alışılmadık gürültülerle mi uğulduyor? Artık sarayın dışından ve içinden gelen gürültüleri birbirinden ayıramayacak durumda mısın? Belki de artık bir iç ile bir dış yok: Sen sesleri dinlemeye dalmışken, komplocular isyanı

başlatmak için gözetiminin gevşemesinden yararlanmışlardır.

Artık çevrende bir saray yok, çığlıklardan ve silah seslerinden oluşan bir gece var. Neredesin? Hayatta mısın hâlâ? Taht salonuna baskın yapan suikastçılardan kaçtın mı? Gizli merdiven kaçış yolunu açtı mı sana?

Alevlerle ve çığlıklarla patladı şehir. Gece patladı, kendi üzerine kapandı. Karanlık ile sessizlik kendi içlerine çöküyor ve ateş ile çığlıklardan oluşan içlerini dışarı atıyorlar. Şehir yanan bir kâğıt gibi büzülüyor. Koş, taşsız, اساسız, kimse kral olduğunu anlayamaz. Yangınların bürüdüğü gecelerden daha karanlık gece yoktur. Bağırın kalabalıkta koşan adamdan daha yalnız adam yoktur.

Kırdaki gece şehrin acılarına göz kulak oluyor. Bir alarm gece kuşlarının çığlıklarıyla yayılıyor ortalığa, ama surlardan uzaklaştıkça, her zamanki karanlığın hışırtıları arasında, yapraklardaki rüzgâr sesi, ırmakların akışı, kurbağaların vıraklaması arasında yitiyor. Uzun, olayların ansızın yanıp sönen gürültü patlamaları oluşturduğu gecenin sesli sessizliğinde genişliyor: Kırılan bir dalın çatırtısı, kovuğuna bir yılan girdiğinde bir yediuyuklayanın çığlığı, kavga eden kızışmış iki kedi, kaçak adımlarının altında taşların göçüşü.

Soluk soluğasın, soluk soluğa, karanlık göğün altında sanki yalnızca senin soluk alıp verişin, adımlarının altında ezilen yaprakların hışırtısı duyuluyor. Niçin susuyor şimdi kurbağalar? Yok, işte yeniden başlıyorlar. Bir köpek havlıyor... Dur. Uzaktan başka köpekler karşılık veriyor. Çok zamandır koyu karanlık içinde yürüyorsun, nerede olabileceğin hakkında

en ufak bir fikrin yok. Kulağını dik. Senin gibi soluk alıp veren birisi var. Nerede?

Gece soluklardan başka bir şey değil. Otların üzerinden kalkarcasına bir rüzgâr kalkıyor. Cırcır böcekleri hiç susmuyor, dört bir yanda ötüyorlar. Bir gürültüyü ötekenden ayırdığında, birden çok net çınılıyormuş gibi geliyor; oysa, öteki gürültüler arasına gizlenmiş olarak, daha önce de vardı.

Sen de vardın, daha önce. Ya şimdi? Ne karşılık vereceğini bilemiyorsun. Bu soluklardan hangisinin kendi soluğun olduğunu bilemiyorsun. Artık dinlemiyorsun. Artık kimse kimseyi dinlemiyor. Yalnızca gece kendini dinliyor.

Adımların yankılanıyor. Başının üzerinde gök yok artık. Dokunduğun duvar yosunla, küfle kaplıydı; şimdi çevrende kaya var, çıplak taş. Seslendiğinde, sesin de yankı yapıyor... Neresi burası? "Ohooo... Ohooo..." Belki de bir mağaraya girdin: Sonsuz bir yeraltı mağarası, bir yeraltı tüneli...

Yıllarca sarayın altında, şehrin altında, açık kırlara uzanan kollarıyla dehlizler kazdırdın... Görülmeden her yere gidebilme olasılığını güvence altına almak istiyordun; krallığına yalnızca toprağın derinliklerinden hükmedebileceğini hissediyordun. Sonra kazıların yok olup gitmesine izin verdin. İşte şimdi kendi kovuğuna sığınmış durumdasın. Ya da kendi tuzağına yakalanmış. Buradan çıkış yolunu bulup bulamayacağını soruyorsun kendine. Çıkmak mı, peki nereye?

Vuruşlar. Kayanın içinde. Boğuk sesler. Düzenli. Bir sinyal gibi! Nereden geliyorlar? Bu ritmi biliyorsun. Tutsağın çağrısı! Yanıt ver. Sen de duvara vur.

Bağır. Hatırla, dehliz devlet tutsaklarının hücreleriyle bağlantılı...

Kim olduğunu bilmiyor o: Kurtarıcı mı, tutsak mı olduğunu. Yoksa onun gibi yeraltında yitmiş, yazgısının bağlı olduğu şehirdeki savaşa ilişkin haberlerden uzakta kalmış biri mi olduğunu.

Hücrelerinden dışarı çıkıyorsa, zincirlerini çıkar-dıklarının, parmaklıklarını açtıklarının bir göstergesidir bu. Ona şöyle demişlerdir: "Tahtı gasp eden indi tahttan! Tahta geri döneceksin! Saraya yeniden ege-men olacaksın!" Sonra bir şeyler ters gitmiş olmalı. Bir alarm, krallık birliklerinin bir karşı saldırısı ve kurtarıcılar tünellerden dışarı koşup onu yalnız bırakmışlardır. Doğal olarak, yolunu kaybetmiştir. Bu taştan kemerlerin altına hiçbir ışık, yukarda olanlardan hiçbir yankı gelmez.

Artık birbirinizle konuşabilir, birbirinizi dinleyebilir, birbirinizin sesini tanıyabilirsiniz. Ona kim olduğunu söyleyecek misin? Onun, yıllarca hapiste tuttuğun kişi olduğunu tanıdığını söyleyecek misin? İntikam almaya yemin ederek, senin adına lanetler okuduğunu duyduğun kişi olduğunu? Şimdi ikiniz de yeraltında yitmiş durumdasınız ve kimin kral, kimin tutsak olduğunu bilmiyorsunuz. Sen neredeyse, sonuç ne olursa olsun, hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünüyorsun: Bu yeraltında hep kapalı kalmışsın, sinyaller göndermişsin gibi geliyor sana... Yazgın her zaman onunki gibi askıda kalmış gibi geliyor. İkinizden biri burada aşağıda kalacak... Öteki...

Ama belki de o burada aşağıda kendini hep yukarıda tahtta hissetmiştir, başında tacı, elinde asasıyla. Ya sen? Kendini her zaman bir tutsak gibi hissetmiyor muydun? Aranızda nasıl bir diyalog kurulabilir,

her biriniz ötekinin sözlerini değil de, yankının yinediği kendi sözlerini işittiğine inanırsa?

İkinizden biri için kurtuluş saati yaklaşıyor, öteki için yıkım. Gene de, hiç yakını bırakmıyor görünen kaygı şimdi yok olmuş görünüyor. Uğultuları ve hışırtıları, sanki bir müzik oluşturuyorlarmış gibi ayırmak ve çözmek gereksinimini duymaksızın dinliyorsun. Sana tanımadığın kadının sesini anımsatan bir müzik. Ama bu sesi anımsıyor musun, yoksa gerçekten duyuyor musun? Evet, o, taştan kemerler altında bir anı gibi o motifi seslendiren onun sesi. O da yolunu yitirmiş olabilir, bu büyük karışıklık gecesinde. Yanıt ver ona, sesini duyur, bir çağrı gönder ona, karanlıkta yolunu bulup sana ulaşabilmesi için. Neden susuyorsun? Tam şimdi mi gitti sesin?

İşte karanlıktan, tutsağın sözlerinin geldiği noktadan yükselen bir başka çağrı. Açıkça tanınabilir bir ses bu, kadına karşılık veriyor, *senin* sesin, ona karşılık vermek üzere biçim verdiğin ses, şehrin sesler yığınınından çekip alarak, taht salonunun sessizliğinden ona gönderdiğin ses! Tutsak senin şarkını söylüyor, sanki bunu söylemekten başka bir şey yapmamışçasına, sanki bu bir tek onun söylediği bir şarkıymışçasına...

Kadın sıra ona gelince yanıt veriyor. İki ses birbiriyle buluşuyor, örtüşüyor, birleşiyor, tıpkı şehrin gecesinde birleştiklerini duyduğun gibi, onunla şarkı söyleyenin sen olduğundan emin olarak. Artık besbelli, kadın ona ulaştı, onların seslerini duyuyorsun, sizin seslerinizi, birlikte uzaklaşan. Bu sesleri izlemenin yararı yok: Bir fısıltıya, bir mırıldanmaya dönüşüyor, yitip gidiyorlar.

Gözlerini kaldırırsan, bir açıklık göreceksin. Başının üzerinde, yaklaşmakta olan gün göğü aydınlatıyor: Yüzüne esen şey, yaprakları kımıldatan rüzgârdır. Yeniden açık alandasın, köpekler havlıyor, kuşlar uyanıyor, renkler dünya yüzeyine dönüyor, şeyler yeniden uzayı kaplıyor, canlı varlıklar gene yaşam işaretleri veriyorlar. Hiç kuşkusuz, sen de varsın, burada ortada, dört bir yandan yükselen gürültülerin kaynaşması içinde, akıntının uğultusu içinde, pistonların vuruşu içinde, çarkların gıcirtısı içinde. Bir yerlerden, toprağın bir kıvrımından, şehir uyanıyor, şaklamaları, çekiç vuruşları, giderek artan gıcırdamalarıyla. Artık bir gümbürtü, bir uğultu, bir gürleme bütün uzamı kaplıyor, bütün seslenmeleri, iç çekişleri, hıçkırıkları içinde eritiyor...

Not

Italo Calvino'nun yazmayı planladığı kitabın başlığı *Beş Duyu* olacaktı. Kitabın yazılması, burada yayımlanan üç anlatıdan sonra kesintiye uğradı; dolayısıyla, görme ve dokunma duyusuna ayrılan anlatılar kitapta yer almıyor.

Kitaba adını veren anlatı, *FMR* dergisinin 1 Haziran 1982 tarihli sayısında *Tatma, Bilme* başlığıyla yayımlanmıştır.

Yazarın verdiği bilgilerden yola çıkılarak, *Jaguar Güneş Altında* başlığı kullanılmıştır.